הלכה ומנהג

בענין הגעלה בשאר משקין במכונות שוקולד וכדומה (א)

הרה"ח **יוסף ישעי'** שיחי' **ברוין**
רב קהילת צמח צדק, סידני, אוסטרליא

בב"י או"ח סוסי' תנב: "כ' הרשב"א בתשו' (סתק"ג) שהרמב"ן הי' אומר שאין מגעילין אלא במים ולא בשאר משקין והוא ז"ל חולק עליו... וכ' באר"ח שכ"ז לכתחלה אבל בדיעבד מותר". ובפר"ח או"ח שם בי' שלהרמב"ן עצמו אסור גם בדיעבד.

והנה שמועה רווחת בי מדרשא להתיר הגעלה ע"י משקין בבלע ע"י משקין, דכבכ"פ, ויסודה בל' אדה"ז בשו"ע או"ח שם סכ"ח שכ' "לפי שי"א שאי"ב כח להפליט כל הגיעול כמו המים ובדיעבד שעבר והגעיל בשאר משקין עלתה להם הגעלה" – דמ' מזה דס"ל כדעת האר"ח[1], דלהרמב"ן עצמו אינו מפליט כלל, אבל להאר"ח אינו מפליט "כל הגיעול כמו המים", ומשו"ה בדיעבד מועילה ההגעלה.

---

1) ראה מש"כ כעי"ז בקובץ בית הלל גליון יג ע' סו. וחזרה ונד' בס' הכשרות ח"ב ע' 424. וכ"כ באו"א קצת בהליכות שדה גליון קא ע' 56. והיא לו נדפסה בשו"ת נהרות איתן ח"א ס"ל.

והנה בד"מ הארוך סק"א פי' בד' הב"י שגם לד' הרמב"ן מותר בדיעבד בשאר משקין, וכסתימת משמעות ד' הב"י (וכן הבין בד' הב"י במאמ"ר סקי"א, ואיהו פליג עליו). וכ"ה בשכנה"ג בהגב"י שם אות יב ובכנה"ג יו"ד סצ"ד בהגב"י אות יז בסופו.

אבל בפר"ח כ' כבפנים, דלרמב"ן עצמו בדיעבד אסור. וכ"כ במטה יהודה עייאש שם סתנ"ב ס"ה. ולפענ"ד כ"מ במאירי ע"ז עה, ב ד"ה כלים.

ונפק"מ – **להלכה ולמעשה** – במכונות יצור של שוקולד וכיו"ב במקום שמקפידים (מסיבות טכניות) לא להגעיל במים. **וע"פ סברא זו סומכים בכ"מ, וכמפורסם.**

אבל לפענ"ד, אנכי לא כן עמדי, ומכמה טעמים, ואפרש שיחתי:

א. בגוף הסברא שאינם מפליטים כל הבלוע – הנה כבר כתבו כן גם בשי' הרמב"ן עצמו, ראה בבאר יעקב או"ח סתנ"ב. והביאו בשו"ת חת"ס או"ח סק"ח[2]. וכ"כ בחי' מהר"י שפירא (בן דורו וידידו דרעק"א) ע"ז עו, א. וכ"כ בשו"ת בית שערים או"ח סר"א. ועי' גם שו"ת מהרש"ם ח"א סצ"ב ד"ה אבל מ"מ.

ולכאו' ראי' מוכחת לדבר, דבתשו' הרשב"א שם הק' לרמב"ן שאינו מפליט, מזה שאסור לבשל משקין בכלים אסורים. ובע"כ צ"ל ולפרש בשי' הרמב"ן דס"ל גם הוא דמפליט קצת[3].

ועי' בברכ"י סק"א ובמאמ"ר שם (ובשד"ח אס"ד מערכת ה סכ"ו באורך) דבל' הארי"ז גופא מוכח שהיא ד"ע והיא דעה **שלישית**. וכ"כ בבגדי ישע למג"א סק"י.

וכעי"ז כ' בדעתו באי"ר שם סק"ח ובנהי"ש סק"ד שהיא **הכרעה** בין ד' הרמב"ן והרשב"א (וכ"מ בבי' הגר"א שם ס"ה בד' הרמ"א. ועי' גם במשנ"ב סקכ"ו ובשעה"צ שם סקכ"ט). אבל כנ"ל בד' הארי"ז נ' ברור שהיא דעה שלישית.

2) אלא שכת"ש שבמשמרת הבית ב"ד ריש ש"ד מוכח דדעת הרמב"ן שאינו מפליט כלל. [וכ"ה בחי' הרמב"ן שלפנינו חולין קח,ב. וראה בהע' הבאה]. ובמהרש"ם (דלקמן) כ' באו"א שהרשב"א עצמו איהו לא ס"ל לחלק כן. ולהעיר ממחנ"א מאכ"א פי"א הט"ו.

3) ובחי' הרמב"ן לחולין שם קאי רק בחלב שאינו מפליט כלל מבשר, ומכאן הוכיח שבכלל אין טבע המשקין דומין זל"ז, דמים מפליטין מכלי, וספוקי מספקא לן בכל משקה דשמא אינו מפליט כל הבלוע. וכן עולה להדיא מלי' הר"ן חולין מד,א בשם הרמב"ן ("שאין כל המשקין שוין"). וכ"ה בחי' הרמב"ן לחולין הנדמ"ח ("הכל לפי מה שהוא"). וקושיית הרשב"א קאי באותן משקין שמצ"ע טבען שאינן מפליטין כלל.

ועצ"ב משה"ק הרשב"א מנודות גוים (ע"ז כט, ב) דיין מפליט (ולהעיר ממחנ"א שבהערה הקודמת), אף שגם להרמב"ן מפליט. ואי"ל דיין שאני, דלרמב"ן אינו מפליט כלל (וכמו שפי' בהך דזבחים צו,ב) – דאדרבה לרמב"ן (לחד שינויא) לאביי (לפי גי' רמב"ן) יין מפליט, אבל חלב ושמן ושומן אינן מפליטין, ולרבא יין אינו מפליט ואצ"ל בשאר משקין. וי"ל בדוחק, דלרמב"ן ביין פליג רבא להדיא וס"ל דאינו מפליט, ולכן ודאי אינו מפליט לדידן דקיי"ל כרבא. ובשאר משקין יתכן דגם לאביי אינו מפליט. ומשו"ה הק' הרשב"א מיין.

ב. ואדרבה, דאת"ל שאינו מפליט כלל (ושכ"ה בכל המשקין חוץ ממים), ודאי אפשר להתיר להשתמש במכונות אלו גם לכתחילה שהרי משתמשין בהם רק לשאר משקים (שוקולד) ול"ש כלל שיפליטו[4], משא"כ לדעת אדה"ז

---

4) ואי"ל דמ"מ אסור להשתמש בכלי של איסור*– דמפורש הפכו ברשב"א הנ"ל שהק' לרמב"ן מזה שאסור לבשל משקין בכלי איסור, אף שאינן מפליטין. וכן בשו"ע אדה"ז סתנ"א סע"ה בכלי כסף מצופה זכוכית מבחוץ דמותר להשתמש בו בפסח לפי שלא יופלט ממנו כלום. וגם מד' הראשונים, מזה שכ' (תוד"ה שלבנה – חולין ח,א. ועוד) דכ"ח ודאי מפליט קצת כ"פ, והוכיחו כן דאלת"ה א"צ בשבירה, דהרי גם ע"י בשול לא יפלוט (מרדכי פסחים פ"ב סי' תקסג. ועוד). ובל' אדה"ז בשו"ע (סתנ"א ס"ו) "וכשיבשלו בו היתר אפי' אחר כמה הגעלות יפלוט מעט מהבלוע שבתוכו לתוך התבשיל". [וראה קובץ מסורה גליון ב ע' פו ואילך (והיא לו נדפסה בס' בעקבי הצאן ע' קמה ואילך). וכמעט בצלמו כדמותו, בשיעורי הרב יו"ד ס"ע. ודבריו מחודשים].* וע"ד הסברא דגעולי נכרים מה"ת אף להשי' דטכ"ע לאו דאורייתא, דמה"ת חייב לכתחלה להגעיל*, אף שבדיעבד אין התבשיל נאסר (פמ"ג בשפ"ד סצ"ג סק"ג. וראה בשפ"ד סצ"ד סקכ"ב. אמנם, בשו"ת נוב"י מהדו"ת חיו"ד סנ"א כ' דגם להשי' דטכ"ע לאו דאורייתא, פליטת כלים הוי דאורייתא. והפכו, בפמ"ג שעה"ת ח"ג פ"ג סוד"ה והנה, דאפי' בבב"ח דלכו"ע טכ"ע מה"ת, טעם היוצא מהכלי הוא רק דרבנן). וי"ל בסגנון אחר – את"ל דאין לכתחלה בדאורייתא (וכמו שהעיר הפמ"ג עצמו) – דהוא ע"ד השי' (סמ"ק עשין קצח) דהגעלה מ"ע מצ"ע. ובבד"ה לראי"ה ב"ד ש"א בשם הרמב"ן (וכ"ה במאירי פסחים מג,ב ד"ה זה בשם גדולי הדורות) דמעלה עשתה תורה בגעולי נכרים – ובכל הגעלה – כטבילה. ובפתיחה לבב"ח ד"ה טכ"ע בי' הפמ"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת. ועי' באו"ש מאכ"א פ"ט ה"ט דטעם הבלוע בכלי הוי כגוף האיסור אבל כשנפלט בתבשיל הו"ל טעמו, וה"ז כמבטל איסור.

---

* ועי"ש בפמ"ג דאפי' בכ"ח צ' שבירה לכתחלה מה"ת אף שאין לו תקנה, דההשתמשות בו נק' לכתחלה. ובמשמ"ש שם העיר שכסברא זו מצינו כבר בר"ן פסחים ל,א (ועי"ש בחי' אנשי שם). וכעי"ז ממש נמצא בראבי"ה ח"ב פסחים סי' תסד ד"ה ופליאה היא (בטעם שאמרה תורה לשבור כ"ח ולא להשהותו עד למחר, דלכתחלה מיהא אסור נטל"פ. ולהעיר משו"ת הרדב"ז ח"ד סי' ב'רה עד"ז לגבי חיוב הגעלה בכלי מדין, אף שנטל"פ מותר. וכבר העירו עליו דלא אסרה תורה אלא קדרה ב"י). ועי' בפתה"ד לפמ"ג שם שעפ"ז א"ש קושיית הכס"מ (מאכ"א פי"ז ה"א) במה שהדגיש הרמב"ם כ"ח דוקא.

ואף שכ"ד שאי"ל תקנה נק' דיעבד (תוד"ה בין – פסחים כו,ב **(לגבי כ"ח)**. תוד"ה חדא – כתובות יד,א. **ובכ"מ**) – צ"ל בהסברת ד' הפמ"ג, דלאו כל אנפין שוין בזה, ואפי' בדאורייתא נק' לכתחלה כה"ג, כי מעיקרא נשנית הלכה זו דאיסור השתמשות לכתחלה גם במקום הפסד. ומצאתי כסברא זו בשו"ת הרדב"ז (ח"ג אלף מג) לגבי השתמשות בכ"ח שבלע אסור ואב"י, דלא התירו נטל"פ, אף שהוא דבר שאי"ל תקנה וכבדיעבד דמי, דכיון שמשתמש בו לכתחלה אסרוהו. [ולהעיר מסברת הט"ז יו"ד סצ"ג בדעת בעה"ע (שהתיר בבישל בו חלב בכ"ח של בשר

לאחר מעל"ע דבדיעבד הוא) דבכ"ח של איסור פשיטא שא"א להגעילו לאחר מעל"ע, אף דהוי דיעבד, דזהו עיקר גזרה דרבנן באב"י). (אמנם, לגופו של ענין כבר כתבו (הג"א ע"ז פ"ה סל"ו. ועוד), דבאמת נטל"פ אסור גם בדיעבד וראי' מכ"ח, אלא שלא אסרו במאכל. וראה לקמן בהערה ב לשוה"ג שבהערה 12. ואכ"מ).

[ולהעיר עד"ז ממש"כ בשו"ע אדה"ז הל' שחיטה ס"א קו"א סק"ה, בשוחט שא"א לבודקו שאסור ליתן לו לשחוט לכתחלה, אף שכל שא"א לבודקו אי"ל תקנה וה"ז כדיעבד, ובדיעבד שחיטתו מותרת (ובשמ"ח שם ס"ד התיר מה"ט דהוי כדיעבד)].

ודא"ג: ילה"ע, דעפ"ז יש בנו"ט ליישב מה שהעיר בשו"ת מנח"י (ח"א ספ"ו סק"ד) בד' הרמ"א או"ח סתנ"א סכ"ו דמנהג אשכנז שלא להגעיל כלי זכוכית (לפסח), ונחלקו האחרונים אם נהגו כן גם בשא"ס, ובשו"ת הנ"ל ה"ר להקל דמהני הגעלה בשא"ס, בהקדם מש"כ בד"מ שם דבדיעבד יש להקל, ופי' במג"א שם סקמ"ט – וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם סע"ג – דבדיעבד מהני הגעלה (דלא כמשמעות ט"ז שם סק"ל), וא"כ בע"כ דבשא"ס מהני הגעלה גם לכתחלה, דאל"ה יפסיד הכלי והו"ל כבדיעבד (משא"כ בהגעלה מחמץ דאפשר לקיימו עד אחר הפסח, וכמ"ש כע"ז בח"י שם סקל"ב (בע"א, וחולק עמש"כ בעו"ש)). ולפענ"ד, סוגיין דעלמא דחומרא זו נוהגת גם בשא"ס, כדלקמן. וצ"ל בסתירת ראיית המנח"י, כעין מש"כ בפמ"ג כאן, דגם אם יפסיד הכלי בכה"ג נק' לכתחלה, דמעיקרא הכי נהוג שלא להגעיל לכתחלה גם במקום הפסד.

[וחילא דילי שכ"ה סוגיין דעלמא, ממש"כ המג"א שם ליישב מה שלא הגיה הרמ"א בזה בהל' י"נ (יו"ד סקל"ה ס"ח), דכמה קולות הקלו בי"נ. ומ' דבשא"ס שפיר נהגו להחמיר (ודלא כמנ"י כלל פה סקי"ב שכ' **להיפך** דהוא משום חומרא דחמץ. ועי' בפמ"ג יו"ד סק"ה במ"ז סק"ה סד"ה ואם). וכן עולה ממש"כ הט"ז או"ח ספ"ה סק"ב להחמיר בהל' ק"ש. ויתרה מזו – בקו"א לשו"ע אדה"ז ספ"ז סק"א האריך ליישב החילוק בין חומרא דהגעלה להל' ק"ש. ולכאו' עדיפא הול"ל למימר דאפי' בשא"ס לא מחמרינן. ובע"כ כנ"ל.

ומש"כ בפמ"ג או"ח סתנ"א במ"ז סקל"ז בשם כנה"ג בהגהות לטור [ולפנינו, הוא ביו"ד סקכ"א אות כה] דרק בפסח מחמירין – כבר העיר בשד"ח אס"ד מערכת ה"א סקכ"ט דקאי רק למנהג הספרדים.

אלא שבגוף ענין, ילה"ע מד' הבית מאיר או"ח סתנ"א סכ"ו (הביאו אאזמו"ר זצ"ל בס' שערים מצויינים בהלכה סקטי"ז סק"א. ובמשנ"ב ס"ק קנו (שהתיר בשעה"ד) לא העתיק דבריו בשלימותן), שמנהג זה "אינו אלא בכלי שתי' זכוכית שמצוי להם לקנות חדשים בדמים מועטים", עי"ש. אבל מד' אדה"ז בנוגע לצלוחיות שמכניסין בהן י"ש לקיום ל"מ כן).

ובדוחק אפ"ל ולתרץ הערת שו"ת מנח"י באו"א, דבלא"ה אי"ב הפסד כיון שיכול להשתמש בו בצונן, עכ"פ דרך עראי. [ואל תתמה על כך, דיתר על כן מצאתי בבית דוד (ביסטריץ) יו"ד סי' קג ס"ה, בבי' ד' הר"ן הנ"ל, דקדרה של חרס ל"מ דיעבד, כיון שחרסי הקדרה אינם אסורים בעצם כ"א מצד הבליעה שבתוכו ואפשר למוכרו לנכרי, עי"ש]. ואף למאי דקי"ל דתנור של חרס נק' בדיעבד כיון שאין לו תקנה (תוד"ה בין – פסחים שם. ועי"ש

ברי"ן. וראה ש"ך יו"ד סקמ"ב סק"י), אף שיכול להשתמש בו דרך עראי בצונן – י"ל דהיינו בתנור דוקא שאי"ב תועלת בצונן ועיקרו לחמין עבידא.

[ובתנור י"ב גם הפ"מ (שו"ת מהרלב"ח סקכ"א, הובא במנ"י כלל פה סקס"ד), ואא"פ להחזירה לכבשונות (שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' ת) ואסורה בהנאה (בית דוד שם), משא"כ בקדרה, וכפי שהאריכו באחרונים בזה (ראה באורך בבית דוד שם). ומזה יל"ע בדא"ג בדרך לימוד זכות למקילים בליבון קל **בתנורים שלנו**, כדרך תשמישם (אף של"א כבכ"פ בשיעור הליבון וצ"ל שורף, ועוד דהסיקו מבחוץ ול"מ. **ולא עת האסף פה**, ובפרט בשי' אדה"ז), ומהם (ראה שערים מצויינים בהלכה שם סק"ב. ועוד) שסמכו להתיר מדין ב' קדרות דמותר בדיעבד (ולהעיר מדין חצובה שצ' ליבון גמור, אלא שגם בזה, במקום דאא"פ בע"א יש להקל, ראה בהערה א לשוה"ג שבהע' 12), וה"נ אופים בד"כ בתבניות, ומצד הזיעה שבדפנות, הקלו בליבון קל במקום הגעלה (ע"פ שו"ת ערוה"ב או"ח סקי"ט. והאריכו בדעת אדה"ז בזה. **ואכ"מ**), ומדוע ל"ח להצריך ליבון גמור מצד מיעוט תשמישו, היינו אוכל יבש שניתז בתנור – דבדיעבד בהכשירו ברוב תשמישו סגי (רמ"א או"ח סתנ"א ס"ו. אדה"ז שם סכ"ח. ושם – דוקא לאחר שכבר נשתמש בהם). ובנדו"ד יש להקל גם לכתחלה כיון דאא"פ בע"א (ע"פ רמ"א יו"ד סקכ"א ס"ה דלקמן). ואולם, בפסח אי"ז דיעבד, כיון שאפשר להשהותו עד לאחה"פ, כנ"ל. אמנם, לד' המשנ"ב (סתנ"א סקמ"ח) במיעוט תשמישו ע"י האור אפשר לכתחלה להקל בליבון קל, ועי' בכה"ח שם ס"ק קח (באא"פ בליבון).. ובפסח בלא"ה יש להקל, דלי"א נק' התירא בלע וסגי בהגעלה, וכדין סכינים, שמקילין להתיר לכתחלה בהגעלה בלבד מה"ט (שו"ע אדה"ז סי"ד).

ומ"מ, עדיין יש בזה מקום עיון מכמה טעמי (נוסף להנ"ל מדין הסיקו מבחוץ **ועוד כיו"ב**), ומהם, די"ל דלא נק' מיעוט תשמישו כיון דהוה **מיעוט המצוי**, ראה פמ"ג סתנ"א בא"א סקכ"ב שכ' כן לגבי מחבת. [ולכאו' אפ"ל ראי' לסברא זו ממה שצ' לעשות גדנפא, אבל ראה לקמן דשאני התם]. וכ"ה לפי שי' המגן האלף (סק"ו) דשרש הקולא במיעוט תשמישו לפי של"ח שישתמש כן עוה"פ. ובישועו"י סקי"ט נ' ג"כ עד"ז (ובאחרונים השיגו עליו. ואכן לרוה"פ טעם הקולא, לפי שהקלו רק באב"י משום הם אמרו והם אמרו). ולהעיר שבכמה דפוסי השו"ע שלפנינו כ' המחבר סי"א: "ויש מחמירין ללבן המחבת", אף דס"ל להמחבר דל"ח למיעוט תשמישו, ולסברת הפמ"ג הנ"ל מובן. וכמה מאחרוני זמנינו כ' עד"ז ובאו"א קצת, דכ"ד שהוא בדרך שימושו הרגיל של הכלי ה"ה בגדר רוב תשמישו. ולא העירו מד' הפמ"ג הנ"ל שעמד בזה. וצע"ק בשו"ת חת"ס (חיו"ד סקי"ד ד"ה ת"ר הלוקח), דהמתירים הגעלה במחבת הוא משום רוב תשמישו. וכ"כ מד"ע בשו"ת חלקת יעקב ח"א סצ"ח. [אמנם, בפשטות מיירי גם במחבת שהיא ב"י, ובזה קי"ל דאין להקל לילך אחר רוב תשמישו. ובלא"ה נ' דהגי' הנכונה בשו"ע, שהנ"ל הוא מד' הרמ"א בהגה]. ולהעיר שלפ"ז א"ש שהחמיר המחבר (שם ס"כ) בשלחנות "לפי שלפעמים נשפך עליהם". אבל, להעיר מל' אדה"ז שם סנ"ח: "**נהגו כל ישראל**". וי"ל בכוונתו, דמעיקר הדין להשו"ע ל"ח למיעוט תשמישו, והרי ד"ז מקורו בראבי"ה והג"מ דס"ל להחמיר כפי מיעוט תשמישו. ועד"ז כ' בשו"ת פעולת צדיק ח"א סקע"ב בל' השו"ע "רגילים כל ישראל". ולכאו' בשלחנות אפ"ל באו"א, לפמש"כ בהגהות הר"ב פרנקל (על הט"ז סקי"א) דברוב תשמישו צונן ומיעוטו בחמין לכו"ע לא אזלינן בתר רוב תשמישו. אבל, עיי"ש דבתשו' הרשב"א ח"א סשע"ב וסתתי"ז (הובא בשו"ע סכ"ה ובשו"ע אדה"ז סע"ב) מפורש להיפך, דבכה"ג בהדחה סגי. ונ' פשוט (ושו"מ כן בשו"ת אבן יקרה ח"ב סס"ז) דיש לחלק בין זה למה שצ'

לעשות גדנפא משום דאא"פ שלא העלה ניצוצות על שפתו פ"א (רש"י ד"ה כך – ע"ז עו, ב. ודלא כאוצרות הראי' ח"ג ע' 144 שכ' דכ"ה רוב תשמישו) – דשאני התם, דבמיעוט תשמישו באיסור, ואפי' פ"א, ודאי צ' הגעלה לכו"ע (וכדין כלי חדש שנשתמש בו רק פ"א, ראה מגן האלף סתנ"א סקי"ו. משנ"ב סקל"ט), וכמפורש באחרונים (ראה הגהות חכמת שלמה יו"ד רסי' צא. שו"ת רב פעלים ח"ד או"ח סי"ז (ומוכיח לה מחצובה שצ' ליבון לפי שלפעמים נשפך עלי' חמץ. וי"ל דהתם שאני דבלא"ה ה"ז מיעוט המצוי ובדרך תשמישו הרגיל). ועוד. ודלא כרב פעלים ח"ג או"ח סכ"ח ד"ה הנה. וכ"כ בבא"ח ש"א פ' צו סי"ב ד"ה כתוב. וסותר ד"ע. ולהעיר מלי' אדה"ז (סמ"ח) במדוכה "**שלעולם** אין דכין בהם פירורי לחם" א"צ ללבנה, והיינו גם להמחבר. וכדמוכח מלי' הטור (שם) שגם כ"שלפעמים דכין בהם פירורי לחם" צ' ליבון או הגעלה), אבל ברוב תשמישו בצונן, אפשר לילך אחר רוב ולומר דבהדחה סגי].

אלא שבכמה דוכתי מצינו ש**בכל** כ"ח (ולא רק בתנור) נק' בדיעבד (ראה תוד"ה ולישהינהו – פסחים ל,א) וגם בכלי שתי' (וכדעת חכמי ויניציאה, הובא במנח"י כלל פה שם(ובכ"מ), להתיר אב"י בכ"ח, אלא דר"ל שם רק ב**הפ"מ**). [– מה שהתיר הרמ"א יו"ד סקכ"א ס"ה לקנות כ"ח שרוב תשמישו בצונן מן הגוים דכבדיעבד דמי – יש לדחות בדוחק דשא"ה דמיירי בקונה כלי שתי' בכדי להשתמש בו **בקביעות**, ומכיון דאא"פ בע"א כבדיעבד דמי, והתירו לו לכתחלה לילך אחר רוב תשמישו, אבל בנדו"ד שנאסר הכלי וחושש להפסד הכלי, עדיין יש מקום לבע"ד לחלוק, דל"מ הפסד כשיכול להשתמש בו בצונן דרך עראי].

ובדוחק עדיין אפי"ל, דכ"ח שאני, לד' הפמ"ג יו"ד סצ"א בשפ"ד סק"ג דאין להשתמש בצונן בכ"ד דל"מ הגעלה ככ"ח, וכ"ה רהיטת האחרונים שם, ויסודו בגי' הרי"ף פסחים ל,ב וכ"ה גי' הרמב"ם (חו"מ פ"ה הכ"א) וע"פ מה שבי' בר"ן שם ובמ"מ שם. [– בפסקי אדה"ז שם ר"ל שאי"ז דעת אדה"ז, עי"ש. ולא דק, דודאי שלדעת אדה"ז **מעיקר הדין** מותר להשתמש בצונן אפי' בכ"ח שנשתמשו בו בחמין (שו"ע אדה"ז סתנ"א ס"ב. והוא דלא כמ"ש בבינ"א סצ"א אות נז דאסור **מדינא דגמ'**, ואמטו להכי אסור גם במתאכסן בבית נכרי. וביד יהודה סי' ס"ט פיה"א סקע"ב חלק עליו והביא מהמפורש בחי' הריטב"א ע"ז לג, ב להיתרא, דל"ג בכה"ג שמא ישתמש בו בחמין. ולאדה"ז, בלא"ה בטל היסוד ובטל הבנין דס"ל דאינו אסור מעיקר הדין), אלא שחששו להחמיר כדי' הסוברים שאסור, ומחשש שמא ישתמש בו גם בחמין (וחומרא זו הובאה בשו"ע אדה"ז סת"נ סי"ג, וי"ל דהוא לא רק ממנהגא). והא דלא נחית אדה"ז למנהג זה כאן, י"ל בפשי' (ראה **עד"ז** בשו"ת הצ"צ או"ח סק"ה), כיון שבלא"ה בפסח נהגו **עוד יותר** שגם בכ"ח שנשתמש בו **בצונן** אין משתמשין בו אפי' בצונן (שו"ע אדה"ז סתנ"א סמ"ג). ובהכרח לומר כן, דהרי מנהג העולם שלא להשתמש בכ"ח ישנים בפסח הובא בבי"ף ובבא"ש שם, ובשלמא להרא"ש שמעיקר הדין אפי' נשתמש בחמין משתמש בו בצונן, א"ש המנהג להחמיר טפי, אבל להרי"ף בלא"ה אין להשתמש בצונן. וצ"ל בדעת הרי"ף דמנהג זה בפסח בא להוסיף דאפי' בכ"ח שהשתמשו בו מלכתחלה בצונן לא ישתמש בצונן. וכ"ה בב"ח (סתנ"א סי"ז סוד"ה ומ"ש אבל אם), ובמג"א שם סקמ"ג. ומזה שפי' רבינו מנהג זה כן, מ' בדעתו ג"כ שגם בשא"ס נהגו בכלי שבלע ע"י חמין שלא להשתמש בצונן. אמנם בבי' הגר"א שם סקס"ט מפרש דקמ"ל שכ"ה בכל כ"ח ולא רק בבית שאור].

לאידך, את"ל דממנהגא דין כלי זכוכית ככ"ח [ובטי"ז או"ח ספ"ה סק"ב **דגרע מכ"ח** (לגי' דידן. וי"ג: ככ"ח). ולהעיר מזה שבכ"ח קי"ל שהגעלה מועלת בנבלע ע"י כבישה מעל"ע בצונן

שמפליטין מעט מעט כ"פ (כעין כ"ח שאינו יוצא מידי דופיו לעולם, עיי"ש בבאר יעקב). [אא"כ נאמר ונחדש דלסברא זו, בפעם הב' לא יפליט כלל, והא מנ"ל].

ג. לסברא זו, שאינו מפליט לגמרי כ"א מעט מעט, עצ"ע מהו הטעם להתיר בדיעבד, דסו"ס נשאר בליעות איסור[5], ומ"ש מכ"ח (או הגעיל בדבר הצ' ליבון) שלא עלתה להם הגעלה (וכדהשווה להו אהדדי בבאר יעקב (ועוד) בשי' הרמב"ן)[6].

ד. ובכלל, מל' אדה"ז אין הכרח כלל דההיתר בדיעבד הוא מטעם הנ"ל, דיתכן שפיר דס"ל שבדיעבד סמכו על שי' המתירים.

ה. לדבריהם צ"ל דזה שלכתחלה אין מגעילין בשאר משקה מיירי בנאסר ע"י מים לחוד. ודוחק גדול הוא לומר דמיירי שהמים אסורין מצ"ע משום ע"ז וכיו"ב. ובפרט שהובא בהל' פסח, ובהגעלה מחמץ קיימינן (מים המעורבים עם חמץ).

(אדה"ז סתנ"א סס"א) ובזכוכית נוהגין גם בכה"ג שלא להגעיל (שם סע"ד. וראה שו"ת צ"צ או"ח שם בישוב ד' אדה"ז. וראה בישוב ד' הרמ"א עד"ז בבית מאיר סכ"ו. שו"ת מהרש"ג או"ח סס"ד. ערוה"ש סתנ"א ס"נ. ועי' בביהגר"א באו"א], מקום לנהוג שלא להשתמש גם בכלי זכוכית אפי' בצונן. אלא שכפשוט שיש לחלק דסו"ס בדיעבד ומעיקר הדין קיי"ל שהגעלה מועלת, וכולי האי אין להחמיר והבו דלא לוסיף. ואף שסוכ"ס מצד המנהג שלא להגעיל יש לחוש שישתמש בו בחמין ללא הגעלה ואי לא הא לא קיימא הא – י"ל דמה שנהגו נהגו, וכל כה"ג לא מפשינן תרי חומרי.

5) אא"כ נאמר ונחדש מד"ע דלגבי בליעה מועטת זו יש ששים בכלי. והנה, כ"ז מן הדוחק, דנוסף לזה שלא נמצא כן בשום מקום – עוד זאת, דלפ"ז לכאו' תליא בפלוגתא אי מותר להשתמש בכלי שבלע איסור מועט ודרכו להשתמש בו בשפע. וכדלקמן בפנים (בגליון הבא בע"ה). ועוד בה שלישי', דממנ"פ, את"ל דמותר, א"כ לישרי לכתחילה להגעיל בו (ומדוע גרע מכל הגעלה שסומכין על ביטול בששים, כיון שאינו מכוון לבטל כ"א להוציא האיסור, ראה שו"ע אדה"ז סתנ"ב ס"ו). ואי נימא דאסור, מדוע עלתה לו ההגעלה בדיעבד, סו"ס עדיין י"ב בליעה מועטת, אא"כ נפרש כהשי' (דלקמן בפנים – בגליון הבא בע"ה) דהך בדיעבד היינו אחר **שבישל** בו.

6) ולהעיר משו"ת דברי מלכיאל ח"ג סנ"ו, שבכ"ח רק משהו נשאר [וראה לקמן הע' 8 בדעת בעה"ע בהגעלה ג"פ], ומה"ט קיי"ל (שו"ע יו"ד סקי"ג סט"ז) דבדבר שאין לו עיקר מה"ת מגעילו ג"פ, דהרי בכה"ג מותר להוסיף ולבטל לכתחילה (שו"ע יו"ד סצ"ט ס"ו). אמנם, בשו"ע אדה"ז (סתנ"א ס"ו) כ' דבכ"ח "עיקר געולו הבלוע בתוכו אינו נפלט ממנו לגמרי", ומ' סברתו, דאל"ה הוי טעם קלוש מאד ומועיל בהתירא בלע כמו הגעלה במקום ליבון (עיי"ש סי"ג בהגה).

ובכלל – בסתם בישול יש שם גם שאר דברים המבטלין כח המים, דומיא דמים עם אפר ודשאר משקין, ובדבר הרגיל קיי"ל בכללי הפוסקים דאם איתא לא הוי שתקי קמאי מיני' וה"ל לאשמעינן בהדיא[7].

ו. ומש"כ דבנבלע ע"י משקים שאני דכבכ"פ – הנה במגן האלף סוסי' תנב כ' להדיא להיפך (וממשמעות דבריו דקאי גם לשי' האר"ח). [וכ"כ בשו"ת אורח משפט סק"ד, מד"ע ובפשי']. ואף את"ל דכ' כן רק להסברא שאינו מפליט כלל, אבל למש"כ אדה"ז שאינו מפליט כל הבלוע, י"ל דס"ל שבמשקין אינן נבלעין

---

7) וכדמוכח בענין זה גופא, שבחדא מחתא (באותו סעיף) עם דין הגעלה בשאר משקין, כ' הרמ"א להעיר על ד' המחבר שאין מגעילין בחמי טבריא, דבנבלע מחמי טבריא מגעילין בהם (ועי' בהגהות רעק"א), ומ' שבמשקין אינו כן.

והנה אין לומר דרק במשקין אסור או באפר "שהאפר מבטל כח המים", משא"כ ברוטב סתם שלאו בכלל שאר משקין הוא [ושאני הא דהגעיל הרבה כלים שמרוב פליטת הכלים נעשו המים כציר שאין להגעיל עוד – דהוא מטעם אחר שהותש כח המים לאחר כמה כלים, וגרע משאר משקין, דהרי לכמה פוסקים א"מ הגעלה אפי' בדיעבד (עי' במשנ"ב סתנ"ב סקכ"ז ובשעה"צ סקל"ב. וכ"מ קצת דעת אדה"ז (סתנ"ב סכ"ט)). וא"כ ברוטב סתם מותר] – דמפורש דלא כנ"ל, ראה בבד"ה לרא"ה ב"ד ש"ד (בשי' הרמב"ן) "רואין כאילו חתיכת איסור שנימוחה בתוכן ואין כאן ס' במים, א"כ מים אלו אינן מים אלא רוטב" (אלא שבנדון דידי' דהוי פליטת כלי, "כחו קלוש וחלוש ואין כח המים מתבטל בשבילו", אבל בחתיכת בשר ממש במים ה"ז כמשקין. ובמשמה"ב שם נמי כתב דנבלה שנימוחה בתוך המים ואי"ב ס' אינם מים אלא רוטב). וברמב"ן עצמו וברי"ן חולין שם מבואר ד"כשיש ציר ורוטב של בשר הרבה אין כח המים במקומו להפליט והציר ורוטב מבליעין הן". ובמגעיל כלים הרבה עד שנשתנה צורת המים כ' "דהו"ל כמגעיל ברוטב". וע"ע בבי' הגר"א על אתר.

ויתרה מזו, בשלה"ג ספ"ה דע"ז (לט, א – בדפי הרי"ף), בתחב כף חולבת לקדרה של בשר, דודאי ל"מ הגעלה (כקושיית הט"ז יו"ד סצ"ג סק"ג. ועוד), דע"י הבשר שבתוכו פסק כח המים. [אלא שהוקשה להכנה"ג יו"ד סצ"ד (שבהע' 1), בתחב כף בשר לקדרה של חלב מא"ל, ויישב ע"פ הרמב"ן ששאר משקין אינן מפליטין. וכ"כ מד"ע בשו"ת מוהרי"ל (לרי"ל הורנשטיין מפאלטשיאן) סי"ד (נד' בספר זכרון עוד יוסף חי ע' ק). ומוכח, דאדרבה] דמים עם בשר מיגרע גרע משאר משקין. וכ"כ הפר"ח סוסי' תנב לגבי מים באפר דגרע ממשקין. וכ"כ כמה אחרונים. וראה שו"ת חת"ס או"ח סק"ח ובלקוטי הערות לשם. (ועי' בחזו"א יו"ד סכ"א סק"א ד"ה והנה. ואכ"מ).

ויתכן לחלק שבחמץ כחוש הוא ואינו דומה לרוטב וציר ואפר. והרי ברוטב רך כמים, ודאי גם להרמב"ן מגעילין בו (ראה חידוד הלכה יו"ד סצ"ב סוס"ב). ולהעיר ממאירי ע"ז עו, א (במעלת המים על שאר משקין): "המים פשוטים ומתוך דקותם ופשיטות טבעם כשהם רותחים נכנסים לחדרי הכלי ומטהרים פליטתם". ועצ"ע.

לגמרי ג"כ – ז"א, דפשוט דמשקין מבליעין לגמרי אבל אינן מפליטין לגמרי, וכדמוכח מפלתי יו"ד סצ"ה[8], יעו"ש[9].

---

8) ובפרטיות, שכת"ש בפי' קושיית הש"ך שם סקכ"א שכל שאין ששים בכלי יגעילנו במי אפר ויפגום הטעם, דאף להשי' שהגעלה במי אפר א"מ, יכול להגעיל במי אפר ואח"כ להגעילו שוב במים. ובע"כ שנפגם כל הבלוע, דאלת"ה מה יועיל להגעילו שוב במים כשאין ששים – אף שי"ל בדוחק בכוונתו דכנגד המקצת שלא נפלט יש ששים במה שבכלי. וצ"ע דמאן מפיס כמה לא נפלט.

ובכלל – ביחס חלל הכלי לגבי עובי הדופן, כבר דנו בכ"מ, והכריעו האחרונים (מנחת שי על הפמ"ג או"ח הנהגת הנשאל באו"ה סדר ב אות ה. גילוי דעת (בדע"ת) סוסי' ס) דאין ליתן בזה כללים*, דהכל לפי מה שהוא. ועכ"פ כמעט תמיד י"ב ד"פ או יותר. ולהעיר משו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ב סכ"ב "כגון אם יש בכל המים שביורה י"פ כמו כל גוף היורה". ואיך שלא יהי', ק"ק לומר דתמיד י"ב ששים כנגד כל מה שלא נפלט. ומה גם דאפי' כנגד הקליפה בלבד (אם נאמר דמה שלא נפלט הוא יותר מכ"ק) לאו דוקא שי"ב ס' [דאף שבכל כלי יש ס' כנגד הקליפה (מרדכי שלהי ע"ז סי' תתנח. וכ"ה בש"ך יו"ד סס"ט סקס"ה), כבר כ' הש"ך (שם. וכ"ה בשארית יהודה (למהרי"ל מיאנאוויטש) שם סקצ"ח בסופו) דבקערה (שרחבה ואינה גבוהה) מסתמא ליכא ס']. ובפרט למש"כ אדה"ז (או"ח סתנ"ב ס"ח) שצ' לשער כנגד כל דופני הקדרה ושולי (ראה פסקי אדה"ז סס"ט אות ג).

ולכאו' י"ל בדא"פ דוגמא לדבר מכ"ח, דבתרומה דרבנן מגעילו ג"פ ודיו (ירו' תרומות פי"א הי"ד) וכדעת בעל העיטור בכל אסורי דרבנן (טור יו"ד סקכ"א בשמו), דע"י הגעלה ג"פ נשאר רק משהו שאינו נ"ט (כ"ה בעיטור בשער הכשר הבשר), ולכאו' י"ל דה"ה והוא הטעם בהגעלה במשקין (וכמ"ש בבאר יעקב ושו"ת חת"ס שבבפנים בבי' שי' הרמב"ן דדמיא לכ"ח). ובע"כ דלאחרי הגעלה ב' עדיין אי"ב ס' כנגד מה שלא נפלט (אלא שבלא"ה בנדו"ד קאי להשי' דאמרינן חנ"נ בלח בלח ובשא"ס, ושאין הגעלה ג"פ מועילה, דלכן הוצרכו להגעילו פ"א באפר לפגום).

---

* בכ"מ מצינו (מחה"ש סתנ"א סק"מ. פמ"ג בהנהגת הנשאל שם. ועוד) דיש בחלל הכלי שלשים כנגד כל הכלי. והרבה תמהו ע"ז, וכ' די"ב ו"פ (כ"מ בב"מ מ, א – במשנה. ובתוד"ה בשקדם – חולין ק,ב מוכח דכ"ה **לכה"פ**. וראה בכור שור ברכות ט,ב (בפי' ד' הפרישה יו"ד סי' קלה. ועייג"כ משי"כ בסוסי' קג – די"ב "כפול ומכופל")). ובפלתי סצ"ד סק"ט די"ב יותר מז"פ.

9) ואם כי בחוו"ד (בחי' שם סקי"ג) כ' להקשות עמש"כ בפלתי, ד"אי"ז כלום דודאי הטעם שיצא ונבלע באפר נפגם אבל דבר הבלוע בדופני הכלי שלא נפלט ע"י ההגעלה ודאי דלא נפגם מהאפר", ומ' דאינו נבלע לגמרי – הנה בגמר דבריו נתפס, שכת"ש להדיא, ד"אימר לא בלע כלום מהבשול של האפר ולא נפגם כלל". זאת ועוד אחרת, שבשו"ת הצ"צ או"ח סנ"ב בסופו כ' ע"ד החוו"ד הנ"ל, דאי"ל בכוונתו שחשש שיפלוט בפעם הב' יותר, שמ"ר שעם אפר לא נכנסו בעומק כ"כ כמו מים שניים, דזה תמוה. ומפרש ד"צ"ל דס"ל דהמים לא נעשו לפגם רק

ז. בגופא דעובדא בהגעלה ע"י שוקולד או חמאת קקאו[10] – מקום גדול לומר שאין דינו כמשקה כלל, ולכו"ע אינו מפליט. ובמכ"ש ממש"כ בשו"ת אג"מ יו"ד

האפר כו' ואימר לא בלע מהאפר כו' אע"פ שהמים הגיעו בעומק"ר. [ובמק"א הארכנו בדעת הצ"צ (כאן ועוד מקומות) בנטל"פ באפר. ואכ"מ].

10) ועוד ילה"ע בשוקולד, עפ"מ שראיתי לח"א (שו"ת תשוה"נ ח"ג סקכ"ג) שחידש **מד"ע**, שבהגעלה במכונות ליצור שוקולד נוסף גם הוא לגריעותא, כיון שמופלג במתיקותו, וי"ל דדינו כדבר חריף, שאי"ב דין נוטל"פ באב"י (עי"ש מה שהשוה לדין מליחה בסוכר, לפ"מ שחידש בשו"ת הלק"ט ח"א סרי"ח להתיר למלוח בו, אף שהשיגוהו כל האחרונים, ואכ"מ), וממילא אא"פ להגעילו (אא"כ י"ב ששים, והרי אין במה שבכלי ששים כנגד כל הכלי).

והנה אף שדבריו מרפסן איגרא, דלא אישתמיט חד מהפוסקים בשום דוכתא לומר כן, ואי איתא לא הוו שתקו מיני', ודרך הפוסקים לפרש ולא לסתום – לכאו' יש מקום לקיים הדברים, בהתאם לשי' הרשב"א בתוה"ב ב"ד ש"א (הובא בב"י יו"ד סצ"ו. ועי' בשפ"ד סק"א שם), דסילקא דינו כד"ח מפני שי"ב כח המושך, ובערוה"ש יו"ד סצ"ו ס"ו ר"ל לפ"ז דבכל מאכל שידוע לנו שי"ב כח המושך דינו כד"ח. ועפ"ז כ' בבדה"ש (שם ס"א בבי' ד"ה סילקא) להסתפק בסוכר שנ' שי"ב כח המושך.

[ונ' דבהכי מקום ליישב משי"כ בפסקי תוס' ע"ז סע"ג דשמן זית הוי ד"ח, ושקו"ט בזה (וראה בהנסמן בדרכ"ת סצ"ו סקס"ה. ול"מ כן דעת אדה"ז בשו"ע או"ח סתנ"ג ס"ה, עי"ש במג"א סק"ב ובדגו"מ), ולכאו' צ"ב מסנהדרין כד, א: נוחין זל"ז בהלכה כשמן זית [היפך דת"ח שמרורין זל"ז בהלכה כזית], ובמדרש (דב"ר ז, ג. שהש"ר א, יט): שמן תחילתו מר וסופו **מתוק** (ולכאו' אפ"ל הכוונה, דלפני גמר פרי, השמן גם הוא מר כמו הזית, עי' בכעי"ז בשו"ת אמרי טעם סק"מ. אבל לפי פשוטו (עי' במפרשים) מר בתחילתו קאי על הזית עצמו). ועד"ז משי"כ הב"י יו"ד סקכ"א בשם הרשב"א (תוה"ב ב"ד ש"ד. וצע"ק שהשמיטו אדה"ז בשו"ע או"ח סתמ"ז סנ"ה (ואילך), אף שהובא במג"א שם סקל"ג. ולהעיר מלקו"ש חי"ט ע' 30 ואילך (ושם הע' 13). ובהתוועדויות תשד"מ ח"ד ע' 2460 – באו"א. ושם ריש ע' 2462) דאתרוג הוי ד"ח, אף שעליו נאמר (ע"פ תוס' שבת פח, סע"א ד"ה פריו) מתוק הוא לחכי (וראה שד"ח מערכת ל כלל קמא אות מז. והאריך למעניתו בזה בכרם יעקב להרי"ח סופר ס"א. ואכ"מ) – דהכוונה בכהנ"ל לדבר מתוק ומושך, כנ"ל.

אבל, ד"ז נסתר מחמתו, כי [נוסף למש"כ האחרונים (יד"י סצ"ו פיה"א סק"א. פה"ד לפמ"ג שם. ועוד) דגם בסילקא (וכיו"ב) כח המושך נמשך מצד החריפות שבו. וכ"מ בל' הרשב"א בתה"א ב"ד ש"א (כא, א), ועי"ש במשמה"ב. ובמאירי חולין קיא, ב כ' להדיא: קולחי הסילקא יש להם חריפות. (ולהעיר משו"ת הצ"צ יו"ד סרע"א. ואכן חוקרי זמנינו אומרים שבאמת הוא סלק עלים ולא בוריק"ס). ואכ"מ] – לא קרב זא"ז כלל, דכח המושך לחוד ומתיקות לחוד, והרי אין לך מתוק יותר מדבש, שעליו אמרו בגמ' (ע"ז לט, ב) דדבש של גוים מותר לפי שנטל"פ הוא, ולכמה ראשונים (ראה סיכום השי' בשפ"ד סק"ד סקי"ד) ה"ט לפי שהכלי אב"י. ויתירה מזו, מצינו במרקחת שמתיקות הדבש בכחו **לבטל** החריפות (תו"ח

הלכה ומנהג

בענין הגעלה בשאר משקין במכונות שוקולד וכדומה והמסתעף מזה (ב)

הרה"ח **יוסף ישעי' שיחי' ברוין**
רב קהילת צמח צדק, סידני, אוסטרליא

בגליון הקודם הבאנו שקו"ט ע"ד ההיתר הנפוץ באיזהו מקומן להגעיל מכונות יצור של שוקולד (וכיו"ב) בשאר משקין (כחמאת קקאו) במקום שמקפידים (מסיבות טכניות) לא להגעיל במים, וכבר עלתה לנו ארוכ"ה בזה, ומשם תדרשנו לטובה.

ויש לנו עוד הרהורי דברים בזה, ומטעם אחר, דאף כי בדיעבד מועילה הגעלה בשאר משקין – הנה לדעת הפמ"ג (או"ח תנב בא"א סק"י. ודלא כחמ"מ שם) מה שבדיעבד מועילה הגעלה בשאר משקין היינו רק לאחר שהגיע הפסח (לדידן שאין מגעילין בפסח), אבל לפני פסח צ' להגעילו שנית, וכ"פ במשנ"ב שם סקכ"ו. ומינה, דבשאר איסורים אי"מ כ"א לאחרי שנתבשל בו, אבל לכתחלה אסור לבשל בו. וכ"כ בפשי' בערך השלחן (יו"ד סקכ"א אות ד).

ובשו"ת רעק"א ספ"ג כ' ג"כ "דמסתפקנא קצת די"ל דדיעבד היינו אם בישלו בו אחר ההגעלה בשאר משקין, אבל לכתחלה אין לבשל בו עד שיגעילנו שנית במים". וכ"ה בשו"ת ברכת חיים סי"ד בדעת המקו"ח (סתנ"ב בחי' סק"י). וראה גם שד"ח אס"ד מערכת ה אות כו.

אלא שבשעה"ד – דכדיעבד דמי – הקל שם רעק"א אפי' לכתחלה. [וראה גם שו"ת מלמד להועיל או"ח סצ"ו. שו"ת שרה"מ סע"א. שו"ת שבה"ל ח"ו סקט"ו אות ד. שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סמ"א].

וכפשוט, שכ"ז ל"ש לענייננו גבי שוקולד שאינן חיי נפש (ראה עד"ז שו"ת מנח"י ח"ט סע"ז ד"ה ולמעשה).

וצ"ל דשאני הא דמרדה שהתירו לכתחלה באב"י, משום דאא"פ בע"א – דמיירי בלחם שעליו יחי' האדם (ראה שו"ת מנח"י ח"ג סס"ו סק"ה. שו"ת ויען יוסף סל"ו סקכ"ב (ומש"כ שם סל"ח סק"א (וכעי"ז בשו"ת חלקת יעקב ח"ב יו"ד סכ"ב סק"ד) – תמוה וסותר ד"ע). שו"ת בעל שבה"ל בקובץ מבית לוי חוברת ג ע' עא). וק"ל.

ולכאו' סברת רעק"א הנ"ל מוכרחת לפמש"כ רעק"א עצמו בחי' לשו"ע יו"ד סק"ה ס"ב מד' המנ"י (כלל לג סק"ג) לגבי כ"ש להצריך הגעלה לכתחלה[1], דכל שאפשר להגעיל[2] ה"ז כלכתחלה[3].

---

1) והנה מש"כ הש"ך יו"ד סי' קה סק"ה לגבי כ"ש להחמיר להצריך קליפה בכ"ח, ומ' שבשאר כלים מותר לגמרי, ואפי' הגעלה לכתחלה א"צ – יל"פ בכוונתו שבשאר כלים אינו אוסר המאכל, אבל בכ"ח צ' במאכל שבתוכו ס' כנגד הקליפה. וכנ"ל בהע' 8 (בגליון הקודם) דלא בכל כלי יש ס' כנגד הקליפה.

וצע"ק מש"ך יו"ד סצ"ב סקל"א בהעמידו קדרה צוננת ע"ג כ"ש דהקדרה מותרת, ולכאו' לכתחלה צ' הגעלה.

ואכן מצינו שהש"ך עצמו יו"ד סי' קה שם לא הקשה מזה שכ' המחבר בהל' פסח (תנ"א ס"ה) להגעיל כ"ש, כ"א מזה שלהרמ"א (שם ס"א) אסור אפי' בדיעבד. [– בכנפי יונה יו"ד סי' קה העתיק בשם הש"ך שהק' מד' המחבר. אבל לפנינו אינו כן]. ובע"כ כנ"ל, דהגעלה בכלל לכתחלה.

ודוחק לומר דבסצ"ב מיירי בכ"ח שאא"פ להגעילו (והרי סתם קדרה של חרס היא (מרדכי ע"ז סתתל"ב, הובא בב"י יו"ד סקכ"ב ד"ה כתב המרדכי), ובמקורו בהגש"ד (סנ"ה סק"ה ד"ה מעשה) הביא ד"ז בכ"ח. ועייג"כ בישו"ש (חולין פ"ז סל"ח) מש"כ ליישב לשי' דס"ל דכ"ש מבליע ומפליט מעיקר הדין בכ"ח, וכדלקמן), או שר"ל דאין הקדרה אוסר מה שבתוכו [היינו בפעם אחרת, דבנדו"ז התבשיל מותר בלא"ה], אבל הו"ע צ' הגעלה, ובסגנון אחר, דקושטא קאמר הש"ך דהקדרה מותרת מצ"ע, דבדיעבד אינו אוסר אף שבפועל צ' הגעלה לכתחלה – דכל כה"ג הו"ל לפרש בהדיא, ולא לסתום ד"הקדרה מותרת" דמ' דבכל גוונא קאי. ויש ליישב בכמה אנפי – ראה בגליון הבא בעז"ה.

ואל תטעה במש"כ הש"ך יו"ד סס"ח סקכ"ז דהרשב"א אוסר בכ"ש אפי' דיעבד, וה"ר מתוה"א (צב, ג) דצ' הגעלה, והרי בלא"ה צ' הגעלה לכתחלה (ועד"ז הוא בב"י יו"ד סצ"ג ד"ה כ' ר"י דלהרשב"א מ' דצ' הגעלה) – דכוונתו (עי"ש בתוה"ב) לשלול דעת הסוברים דאינו מבליע ומפליט כלל, ולדידהו אפי' הגעלה א"צ (אלא שמ"מ לכתחלה אין להניחו בכ"ש, דהדחה מיהא בעי). אבל לדידן דלכתחלה חיישינן להשי' דמבליע ומפליט, ודאי דצ' הגעלה לכתחלה.

ועצ"ע, דעי' בש"ך שם ששולל ד' התו"ח דגם להרשב"א דמבליע ומפליט מ"מ בדיעבד שרי, ממש"כ הרשב"א דצ' הגעלה. ואם איתא, בלא"ה צ' הגעלה לכתחלה עכ"פ. ויש ליישב [דנוסף לזה שבאמת להתו"ח אפי' הגעלה א"צ, ואדרבה – סברת המני' הנ"ל להצריך הגעלה נכתבה בתור קושיא על התו"ח כאן, עוד זאת ד]בלא"ה צ"ע מש"כ בתו"ח שם דאם מבליע ומפליט מדוע שרי בדיעבד. ועכצ"ל בדעתו דהוה פליטה מועטת ובטלה בס', ומשו"ה לכתחלה אסור. ומדאתינן להכי מובן דלסברא זו אפי' הגעלה א"צ. וק"ל.

ובהיותי בזה, אעירה הפעם דלפ"ז אזדה לה הערת הש"ך יו"ד סק"ה שם במש"כ השו"ע ליזהר לכתחלה בכ"ש, דבלא"ה אסור להניח איסור ע"ג היתר שמא ישכח להדיחו, ומוקי לה בדבר שדרכו להדיח – דהרי אפשר לפרש דקאי אכלים, וכוונתו ליזהר לאחרי שהניחו בכ"ש להגעיל לכתחלה. אלא שכ"ז אינו שוה לי בל' המחבר, דסתימת דבריו מ' דבכל גוונא קאי. וק"ל.

אלא שעדיין עומד לנגדנו ד' הרמ"א יו"ד סצ"ד ס"ז בחתך בשר רותח בכ"ש דהסכין צ' נעיצה בקרקע (ובכ"ר צ' הגעלה), דלהרמ"א כ"ש אסור לכתחלה, ואמאי סגי בנעיצה, והו"ל להגעילו לכתחלה. ול"ק מידי, דהא לכו"ע כ"ש אינו מפליט ומבליע כאחד, ובנדו"ד להפליט מהבשר ולהבליע בהסכין, ולהכי א"צ הגעלה. [אלא שבט"ז שם הביא מד' הב"ח שכ' לחלק בין הבשר לסכין, דאינו מפליט מהסכין ומבליע בבשר, ואף דלכאו' ה"ה איפכא שאא"פ לכ"ש להפליט מהבשר ולהבליע בהסכין – עכצ"ל דמפרש באו"א, דהבשר כיון שהוא חם מעצמו נפלט מצ"ע, וחום כ"ש מבליעו בסכין, אבל אין בכח כ"ש לחמם הסכין הצונן בכדי להפליט ממנו ושוב להבליעו בבשר, ראה בפמ"ג סק"ה במ"ז בסק"ד ב' אופנים בפי' אינו מפליט ומבליע כא'. וחידוש גדול בחוו"ד סק"ה בבי' סק"ג דאף בבלוע בצלול צ' להפליטו, ואינו מפליט ומבליע כא'. ולפ"ז א"ש שי' רש"ל שהובא בט"ז סס"ט סקכ"ג להתיר בשר שנמלח ונתבשל בכ"ש ללא הדחה אחרונה (עי"ש במ"ז שנשאר בקושיא). ואכ"מ].

ולפ"ז א"ש מש"כ המחבר (יו"ד סס"ח סט"ו) במלג תרנגולת בכ"ש חולבת שהכלי והתרנגולת מותרים, דהרי לכתחלה צ' הגעלה – דאין כ"ש מפליט (מהתרנגולת) ומבליע (בכלי) כא'. ומה"ט גופא לא העיר הט"ז שם להחמיר בזה. (ועי' במ"ז סק"ו).

ועצ"ע מד' הש"ך יו"ד סס"ט סקפ"ו, דמש"כ המחבר שם (ס"כ) במעשה דרש"י דאם חתך בסכין בשר ששהה המלח כשיעור לפני הדחה שצ' להגעילו, קאי רק להשי' האוסרת, ולא לפי פסק המחבר עצמו לחוש לזה רק לכתחלה אבל בדיעבד מותר. ואכן מהרש"ל כ' (הובא בש"ך שם סקפ"ז) להגעילו לכתחלה, והמחמיר תע"ב.

ואולי שא"ה, דבלא"ה לגבי סכין י"א (וכ"פ הרמ"א) דאין מליחה לכלים, וממילא אין לחוש כ"כ להגעיל לכתחלה. וליתר בי', דל"ש להתיר הבשר ולהחמיר בסכין, דהוי כעין תרתי דסתרי. ול"ד למה שצ' להגעיל הכלי בכל כה"ג שצ' לחוש לכתחלה (כמו בכ"ש לדעת המחבר והרמ"א), אף שהמאכל מותר – דכנ"ל, בנדו"ז יותר יש להקל

בכלי מאשר במאכל. וחילא דידי מל' הב"י (שם ד"ה מ"כ), דלרש"י "אחר ששהה הבשר במלחו אין דם שבמלח שבו אוסר את הבשר **וכ"ש** שאינו אוסר את הכלי [דהיינו הסכין]". [ואף שבאמת כוונת הרמ"א דדם משרק שריק כמ"ש בש"ך שם, ולא משום אין מליחה לכלים, וא"כ מ"ש כלי מבשר – מ"מ, להלכה הא אסרינן בבשר. ובע"כ משום דבבשר קיי"ל דל"א משרק שריק, ורק בכלים כיון שהוא קשה (ראה יד יהודה פיה"ק ס"ק קט"ו. ולפמש"כ שם, י"ל בכוונת הרמ"א במש"כ דאין מליחה לכלים דכיון דאין מליחה להפליט, ומינה דגם בליעתו קשה ומשרק שריק. ועד"ז כ' יד"י עצמו בפיה"א סקצ"ו. וכעי"ז פי' במטה יהונתן)].

ונ"ל ראי' שכ"ד הש"ך עצמו (דבאפשר בהגעלה ה"ז כלכתחלה), מד' הש"ך במק"א (יו"ד סי' יו"ד סקי"ד), שסכין ששחט בה אסור לחתוך בו רותח בלי הגעלה לכתחלה, אבל בחתך רותח מותר בדיעבד (ועי"ש דבין כל טרפה נק' דיעבד להגעיל).

2) וילה"ע, דבלאו האי טעמא דאפשר בהגעלה, נ' דמקום להחמיר בכלים בכ"ש יותר מבמאכל (אף שבכלל כלי קשה ואינו בולע), לפמש"כ בשו"ת נפש חי' יו"ד סי"ז (וראה בהערה הד' לשוה"ג שבהערה הבאה) דבמאכל כיון דבכ"ש אינו דרך בישול הוי רק דרבנן וספק פלוגתא בזה לקולא, אבל בכלי שנבלע בו בו"ח בכ"ש, כשיתחבנו אח"כ לתוך כ"ר יהא בו משום בשול בבליעה שבכלי.

וצ"ל, דקאי להשי' (ראה פמ"ג ספ"ז בשפ"ד סקי"ח, ודלא כשו"ת תשובה מאהבה ח"ג יו"ד ספ"ז) דבא' בעין ואי' בלוע בכלי הוה דרך בישול (וכ"מ בטושו"ע יו"ד סצ"ד ס"ג בתוכב כף חולבת ב"י בקדרה ש"ב דאם אין ס' הכל אסור אפי' בהנאה, ומינה דהוה דרך בישול. וראה שו"ת שבו"י ח"א סל"ח, וכ"ה בשו"ת הצ"צ יו"ד סס"ה ד"ה ומה שתי', להוכיח בכעי"ז מהנ"ל די"ב באי"ב בבב"ח (עכ"פ בנתבשלו בו"ח תחלה בפ"ע)).

3) ואיידי דאתא לידן נימא בה מילתא, ובפרט שקצת חידוש הוא להצריך הגעלה בדבר שמותר בדיעבד – הנה לכל לראש, ד' המנ"י הנ"ל הובאו משמו בכ"מ בפמ"ג להלכה, ראה במ"ז שם סק"ד בסופו ובמ"ז יו"ד סוסי' סח. וכן פי' בכוונת המג"א במחה"ש סתנ"א סק"ג. ועי"ש בפמ"ג באי"א סקי"ג. [ועי"ש באי"א סק"א]. וכן מצינו במ"ז סוסי' תנב מעלה הב' לגבי כ"ר שאהיס"ב אף שדיעבד אינו אוסר. וכדוגמתו, ראה בפמ"ג סרנ"ג באי"א סקל"ט. ולהעיר מפמ"ג יו"ד סק"ג במ"ז סק"ו ובשפ"ד שם סק"י גבי נ"ט בר נ"ט בבישול דבאפשר בהגעלה ה"ז כלכתחלה (וראה במ"ז סצ"ד סק"ו). ועד כדי כך, שסברא זו הובאה בשפ"ד סצ"ג סק"ג (הובא לעיל (בגליון הקודם) בשוה"ג להע' 4) לחייב בהגעלה מה"ת. [וכן מצינו בפמ"ג בכ"מ אפי' לגבי בליעת טעם פגום, ראה בשוה"ג הג' כאן].

ואוי"ל כן גם בדעת אדה"ז, שבסתנ"א סל"ג פסק כוותי' דהח"י (שם סק"ח – צויין שם במ"מ), והרי בח"י שם ביסס דבריו עפמש"כ בספרו מנ"י. עיי"ש.

וכעי"ז ביד אפרים יו"ד סצ"ה ס"ג לגבי ניצוק (בעירה מכלי בשר על כלי חלב, עי"ש ברמ"א ובט"ז סקי"ג), דאינו אוסר בדיעבד אבל הכלי צ' הגעלה. וכדבריו, כ"מ קצת בשו"ע אדה"ז סתנ"א סנ"ט (מד' הח"י סקנ"ה) במנהג הנשים שלא השתמשו לפסח בכלי שי"ב משום ניצוק[א]. [ולפלא שבמנ"י כלל נז סקכ"ד דחה ד' הט"ז שם מה"ט שניצוק אינו אוסר בדיעבד, דהרי לשיטתי' הנ"ל (והובא שם ביא"פ ג"כ), כל שאפשר בהגעלה עדיין בכלל לכתחלה הוא. ונ' דל' הרמ"א "אוסר" קשיתי', שמזה מ' שהוא גם בדיעבד, ולא רק מטעם דאפשר בהגעלה]. ועפ"ז בי' ביד אפרים מש"כ הש"ך (בדעת הרמ"א) לחלק בנותן נ"ט בר נ"ט בכלי שלהם בדרך עירוי דנאסר הכלי והמאכל

מותר, ובפמ"ג בשפ"ד שם הק' דלא ידענא לחלק, ולהנ"ל מובן. [ועצ"ב דסו"ס איך מותר ליתן המאכל בכלי לכתחלה, אם י"ב משום ניצוק לגבי המאכל].

וכ"ה במנ"י כלל לה סקכ"א בטעמא דמילתא שכיסוי שעל החררה צ' ליבון (שו"ע או"ח סתנ"א סט"ו) משום זיעה (טור הובא במג"א שם סק"ל), אף דדבר יבש אינו מעלה זיעה (תו"ח כלל לה ד"ו), ד"לענין ליבון והגעלה לכתחלה קאמר" [אלא שאדה"ז השמיט טעם הנ"ל דזיעה, וי"ל בכמה אנפי, ומהם, דיתכן דס"ל כהשי' דלזה מהני הגעלה ואי"צ ליבון (ראה בהגהות הר"ב פרנקל על המג"א. ועוד). ולא משום דזיעת אוכלין אינה כאוכלין, כמ"ש בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז ס"ב ד"ה ויצמח בדעתו. וראה שו"ת הצ"צ או"ח סמ"ג].

ולכאו' נ' דה"ט שכ' הרמ"א (או"ח סתנ"א ס"ד) שחצובה צ' ליבון (גמור – כ"ה סתימת מ' ד' הרמ"א. וכ"כ בחמ"מ שם. אור לפארו סתנ"א ס"ד. שו"ת רב פעלים ח"ד או"ח סי"ז (בדאפשר). וכ"כ בדעת אדה"ז (שם סכ"ד) באג"ק אדמו"ר מהרש"ב ח"ה ע' רכז. ודלא כהפמ"ג בא"א סקי"ב, ומשנ"ב סקל"ד (ועוד). והאריך בזה בקובץ תפארת יהודה קלמן ע' 293 ואילך), ונתקשו בזה טובא (מו"ק מאמ"ר ופמ"ג, הובאו בשעה"צ סקל"ט) דהרי אין בלוע יוצא מדופן לדופן בלי רוטב, כדקי"ל (רמ"א יו"ד סצ"ב ס"ח) בב' קדרות הנוגעות זב"ז דמותר בדיעבד, וכן הדין גם בנוגע לחמץ (ט"ז סתנ"א סקכ"ח. מג"א שם סקמ"ד. שו"ע אדה"ז שם סמ"א וסס"ז), וכתבו ליישב בדוחק בכמה אופנים (וכמה מהם אינם מתאימים בלשונו הזהב של אדה"ז שם) – די"ל דליבון זה הוא לכתחלה, דהרי כתב הרמ"א (שם) ד"לכתחלה יש ליזהר בכ"ז"[ב].

וכדוגמתו מצינו במה שנזהרין לכתחלה שלא לחתוך בסכין צלי שלא נמלח, כ"ז שלא נצלה כ"צ (ושלא להשהות הבשר על השפוד לאחר שהוסר מהאש), ובדיעבד מותר (רמ"א יו"ד סע"ו ס"ד). וחומרא זו כוללת ג"כ לאסור השפוד שצלו עליו לחזור ולצלות, כ"א ע"י ליבון (רמ"א או"ח סתקי"ט ס"ה. מג"א שם סקי"ב ושו"ע אדה"ז סי"ג) – דג"ז בכלל לכתחלה. ומיושב בזה מש"כ בשו"ת מהרי"ל סוסי' פז בבשר שהה ג"י בלא מליחה וצלוהו דהשפוד אסור וצ' ליבון (ואין הכרח דס"ל כהשי' שאפי' דיעבד אסור, או דשהה ג"י חמיר טפי כמ"ש בדע"ת יו"ד שם).

[וכ"ה בתשו' מהר"ם ב"ב סקי"צ לגבי כלי שנבלע בו איסור משהו, דל"ח מבטל איסור לכתחלה (לדעתו, והביאו ושקו"ט בזה בפס"ד להצ"צ סתנ"א (לב, ג ואילך)), ומ"מ באפשר בהגעלה אין להתיר, יעו"ש. ולהעיר בכעי"ז בחי' הרי"מ פסחים ל, ב ד"ה קדרות בפסח ישברו בחיוב הגעלה לפסח בבלוע משהו חמץ לדעת השאלתות דחמץ בטל בס', יעו"ש].

וצע"ק במנ"י כלל עז סקכ"ז (לגבי נטל"פ באפר) דמזה שצוה מהר"ל להגעיל מ' שאסור דיעבד. אולם, בהמשך לזה מביא המנ"י מד' שו"ת הצ"צ הקדמון סצ"א שמותר בדיעבד. והמעיין בשו"ת הצ"צ שם בפנים יראה שנקט לה מה"ט גופא, שכתי"ש: "ואפשר נמי לומר שלא הי' מחמיר הרב אלא משום דהי' כלי מתכות והי' אפשר בהגעלה, אבל אי לא הי' אפשר בהגעלה כגון כלי חרס אפשר דלא הי' מחמיר". ואף שכ' אח"כ דטפי נ' לפרש **באו"א** – הנה בפמ"ג (ספ"ז בשפ"ד סקי"ח) הביא רק לסברא זו. וכ"ה בכ"מ בפמ"ג (נסמנו כאן למטה בשוה"ג). וגם בסצ"ה במ"ז סקט"ו שנקט לתרוייהו, נ' מדבריו שטעם זה דוקא עיקר[ג].

[א] ולהעיר שבא"ר שם כ' להקל בזה מכמה טעמים, יעו"ש. ועכ"ז גם הוא כ' (בסתמ"ד סק"ג, הובא בפמ"ג בא"א סק"ד, ובמחה"ש שם. דה"ח סקכ"א ס"ו) שלכתחלה אין לערות תבשיל מכ"ר

של פסח לתוך קערה [ריקה] של חמץ (ועיי"ש דבדיעבד אין לחוש, ומציין למש"כ בסתנ"א). והיינו דלכו"ע, אין לעשות כן לכתחלה, ובדיעבד מותר. [וראיתי באיזהו מקומן שהעתיקו מהדה"ח הנ"ל, שאסור להשתמש בקדרה זו לכתחלה, ממש"כ דמותר רק באופן שרוצה שלא לשמש בקדירה זו שעירה עד לאחר פסח. ולא דקו, דאיהו קאי אשעת העירוי, שאין לעשות כן רק אם לא ירצה להשתמש בו בפסח, ויתכן דלאחר שעשה כן, בדיעבד מותר להשתמש בו בפסח]. אלא, שלדעת אדה"ז ג"כ בכלל לכתחלה.

ומזה ילה"ע מילתא אגב אורחא, שלפ"ז מקום עיון במה שהעירו רבים בדבר הרגיל ושכיח טובא, בשופך ממיחם פרווה לכוס חלב (או לקדרת בשר), דלכאו' מקום לחומרא בזה לכתחלה משום ניצוק. (ולהעיר, שבשו"ת השיב משה יו"ד סל"ה החמיר טובא כדעת הט"ז הנ"ל זולת במקום הפסד. וראה גם חכמ"א כלל מח סי"ג. וי"ל בזה, דבלא"ה, אפי' ביי"נ לית בי' משום ניצוק בהפ"מ, כנפסק בשו"ע יו"ד סקכ"ו ס"ב. וי"ל).

[ופשוט שכ"ז כשאין ממשות זיעה בעין שהיס"ב עולה מהכוס, דאל"כ בלא"ה אסור (יד"י סי' קה פיה"א סקי"ט ופיה"ק סקל"ב). וכבר העירו גם בדין ניצוק דטומאה (משנה מכשירין שם) שלכאו' בלא"ה טמא משום הבל (כבמשנה יא במכשירין שם, ראה במפרשי המשנה מכשירין שם - תויו"ט. חזון נחום. משנ"א. חי' מהרי"ח. וראה יד יהודה סק"ה פיה"א סקי"ט. שו"ת מנח"י ח"ה ס"כ סק"י-י"א. שם ספ"א).

ובפשטות, שאני ניצוק דמותר בדיעבד, מזיעה האוסרת גם בדיעבד - דקאי בגוונא שהוא בריחוק עד שאין היס"ב (שו"ת חלקת יעקב או"ח סר"ד), או שהבלו מועט (פמ"ג במ"ז סק"ו. וכ"ה בחזון נחום מכשירין שם לענין טומאה) ואין זיעה ניכרת (גנזי יוסף עהפמ"ג פת"כ ח"ג סקי"ח), או שיש לזיעה מקום להתפשט לצדדים (יד"י שם), או דמסתמא כ"ז שאין רואין שמזיע ל"ח להבל העולה (יד"י שם), או שבעירוי צונן לולא דין ניצוק, קלוח עצמו מסלק ההבל (פמ"ג שם. וכ"ה בשו"ת בית שלמה סקס"א). **וכיו"ב**. אלא, שמ"מ לכתחלה חיישינן שההבל עולה דרך הניצוק ומחברו. וכ"ה בשי' אדה"ז שחיבר ב' הטעמים דהט"ז (ניצוק) והש"ך (הבל). ומיושבים בזה כמה מקושיות האחרונים. ואכ"מ. והוא כפי' הפמ"ג במ"ז סק"ו (ויעו"ש במשמ"ש) דדא ודא אחת היא.

ועפ"ז, נ' ברור שהציון במ"מ שעה"ג בשו"ע אדה"ז לרמב"ם תויו"ט וראש - היינו לרמב"ם טומאת אוכלין רפ"ז דקאי בדיני ניצוק, ומפרש לה שהוא (גם) מפני "שעשן החמין עולה כתמרות עשן ומתערב בניצוק ובמים שבכלי העליון". והוסיף לציין לתויו"ט, והיינו במכשירין פ"ה מ"י שמבאר כן להדיא, "דא"א [להבל לעלות] בלא ניצוק". והציון לרא"ש כנראה הוא גם בפי' למכשירין שם שכ' כעי"ז. וראה בלקו"ש חל"ז ע' 27 הע' 8. ודו"ק. ובד"ח דשו"ע אדה"ז (שי"ל לאחרונה) פי' באו"א, ולדבריהם, צ"ע טובא הכוונה במ"מ הנ"ל, דמאי שיאטי' דדין ניצוק בי"נ דקאי בצונן בצונן, ואינו משום הבל העולה דרך הניצוק. וז"פ. וכנראה נגררו אחר הוצאת ווילנא תרס"ה שהוסיפו כבשלהם במ"מ שעה"ג. ועפ"ז יומתק, שבשו"ע אדה"ז סתנ"א סמ"א דקאי בדין זיעה מצ"ע (ללא דין ניצוק), מציין באו"א, והוא לפיה"מ **סוף** פ"ה דמכשירין, והוא במי"א שם, שמבאר בדין זיעה, כבי' אדה"ז שם, שההבל מחבר המשקה עם הקדרה. ונפק"מ לדינא, שזיעה יכולה לאסור גם מה שלמטה הימנה (משא"כ בניצוק, שאי"ב דין זיעה מצ"ע, וכדלקמן)].

והנה סבור הייתי לומר דבהיתר ל"ש להחמיר בניצוק, כיון שכל עיקר דינו הוא רק חומרא לכתחלה, ול"ש לומר כן בדבר המותר מצ"ע. [- בכ"מ מטו בה משמי' דהגרשז"א ז"ל (ולהעיר משו"ת מנחת שלמה ח"ב סצ"ז סק"א) בסתמא, דל"ש ניצוק בהיתר. וסייעתא לדבריו, ממש"כ בא"ר סתנ"א סק"מ להקל במנהג הנשים הנ"ל (מעיקר הדין עכ"פ) מה"ט גופא. וכנראה ר"ל, דאף להמחמירים, שאני מנהג הנשים, שהוא לגבי פסח, וקיי"ל דחמץ שמו עליו והוא בגדר איסורא בלע, וגם לפני זמן איסורו. ודוחק קצת. ובלא"ה סברתו צ"ע להלום דמאי חזית לחלק, דסו"ס לכתחלה מחמרינן שהניצוק בכוחו לחברם, וכי ניצוק נביא הוא לידע אם הוא היתר או איסור, אא"כ נאמר שטעם קלוש הוא (ראה לקמן כעי"ז), וע"ד נ"ט בר נ"ט דהתירא. וצ""ע מקורו. וטפי נ' לפרש באו"א כנ"ל, דבהיתר ל"ש כל כי האי מילתא דחומרא לכתחלה. ויש להעמיס כן בד' הא"ר ג"כ. אלא, שמ"מ התם גרע טפי, שהרי חמץ שם איסור עליו]. אמנם, לפי הנ"ל, מ' שחומרא זו כוללת גם הגעלה לכתחלה. ולפ"ז מקום להחמיר שלא להשתמש במיחם לאח"ז למין ההפכי עד שיגעילנו.

ועוד זאת, דמסברא י"ל דבבו"ח גרע טפי, לפי שבאיסור לכתחלה קיימינן, וכל שיכול להשתמש בו בהיתר עדיין בכלל לכתחלה הוא. [וע"ד פת שאפאה עם הצלי שאסור לאכלם בחלב, אף דבדיעבד ריחא לאו מילתא היא, דכיון שאפשר לאכלו בלא חלב הוי כלכתחלה (שו"ע יו"ד סצ"ז ס"ג ובש"ך שם סק"ד. ואף גם לשי' הרמ"א (יו"ד סק"ח ס"א) שהקל באין לו פת בריוח, היינו

רק ביש לו מאכל חלב שאי אפשר לו לאכול בלי פת (פמ"ג סק"ח בשפ"ד סק"ב ע"פ הכרתי סק"ו)). ודון מינה ואוקי באתרין].

ולכשתרצה, הנה מד' אדה"ז (מהח"י) במנהג הנשים הנ"ל נ' ג"כ, דס"ל דלא כאחרונים שכ' שבשניהם חמין או בחם לתוך צונן אין לחוש (כיון שבמקור הענין, במשנה דמכשירין פ"ה מ"י, קיי"ל כוותי' דת"ק שמטהר בכה"ג, ראה כו"פ סי' קה בכרתי סקי"א ובפלתי סק"ח (וצ"ע כוונתו שם ש"הט"ז נתן טעם משום נצוק וא"כ אפילו בצוננין או שניהם חמים אוסרים"). בית הלל, הובא בפמ"ג שם במ"ז סק"ו (ובפמ"ג נשאר בצ"ע). וראה בהנסמן בדרכ"ת סקצ"ו. ולכאו' כן מורין ד' המרדכי חולין סתשט"ו: "אלמא דכו"ע צונן לתוך חם טמא וה"ה לאו"ה". אלא שי"ל דאיהו ס"ל לאסור גם דיעבד (וכן נ' שהבין במנ"י כלל כג סקי"ב בדעתו, אף שבאו"ה כלל כט ד"ו, דייק לשונו דאלכתחלה קאי), ובדיעבד אינו אסור רק בכה"ג) – כי, ממנהגא עכ"פ יש להחמיר לכתחלה גם בחם לתוך צונן, דבהכי מיירי התם במנהג הנשים. וביד"י פיה"ק סקל"א וסקל"ב (ומש"כ בפיה"א סקי"ט בסופו – כנראה כ' רק בדרך שקו"ט) ביאר בזה, שבמשנה דמכשירין לא אמרו אלא שטהור בדיעבד אבל לא לכתחילה. ועייג"כ בשו"ת מנח"י ח"ה ס"כ סקי"א (לגבי זיעה) לחלק בין טומאה שהוא מדרבנן (עיי"ש) לאו"ה שהוא מה"ת. [ויתירה מזו, בכנפי יונה סי' קה שם ר"ל לאסור בדיעבד אפי' בחם לתוך חם, דלענין או"ה תליא בנתינת טעם. אלא, דלא קיי"ל כן לענין דיעבד. וכסברתו, כ"ה בשו"ת הרד"ם יו"ד סכ"ז דשאני טומאה וטהרה דלא תלי מילתא בטעם].

ואל יהא ד"ז קל בעיניך, שככל הדברים האלה כ' בשו"ת מקור ברוך ח"א ס"ד לר' ברוך בענדיט ויזל מברעסלא (נד' בשנת תק"ה), הובא בדרכ"ת סי' קה ס"ק קא, להחמיר שלא לערות מים רותחין מכ"ר כשר לכלי טריפה שרוחצין בהם. [אלא דסיים עלה, שזהו רק משום הבל, אבל משום ניצוק שרי לד' הט"ז שאין למנהג הנשים טעם וריח. אמנם לד' הח"י ואדה"ז שפיר י"ל משום (הבל העולה דרך ה)ניצוק].

ואם כי מקום לחלק, דבמנהג הנשים עירו ע"ג אבן מלובן, ומרוב חמימותו (כדין כ"ר) ה"ה כחם לתוך חם, משא"כ בחם לצונן – הנה, בט"ז סצ"ה הנ"ל (ע"פ רמ"א שם) נ' דהחמיר גם בנוגע לעירה חם לתוך צונן. [אמנם, בשו"ת פנ"י ח"ב סכ"ד מוכח דהתם מיירי בחם לתוך חם. ועפ"ז כ' בשו"ת הרד"ם יו"ד סכ"ז, והביאו גם בהגהות רחבת ידים לחמו"ד בב"ח ס"ב, דהשי"ך שהתיר מיירי לתוך צונן, ועיי"ש שהש"ך כ"כ ע"פ שי' רבו הפנ"י]. וכן עולה ממש"כ האחרונים (הנ"ל) להחמיר שלא לערות תבשיל מכ"ר של פסח לתוך קערה [ריקה] של חמץ. ומוכחא מילתא דגם בזה מקום לחשש. ומד' הא"ר והפמ"ג ומחה"ש שם נ' להדיא דכי הדדי נינהו, והוא מדין ניצוק (אמנם, בפמ"ג שם נ' קצת שמפרש שהוא מדין הבל וזיעה). וכ"מ קצת בנתיב החיים סקכ"א ס"ו בדעת אדה"ז (עיי"ש, שהעיר מד' אדה"ז (סתנ"ג ס"ט. – כ"ה שם. ובשד"ח אס"ד מערכת חומ"צ ס"ד סקכ"ז תמה שלא נמצא שם. ופשוט, שהוא טה"ד וצ"ל סתנ"א סנ"ט) דבנפסק הקלוח אין לחוש. ולא העיר יתירה מזו, דבנדו"ד אין לאסור כלל. ומ' קצת, דס"ל שאין לחלק בזה). וצ"ל לפ"ז, דאבן מלובן ל"ד, ואורחא דמילתא נקט, דכן נהגו בעירוי להשתמש באבן מלובן (וראה לקמן באו"א קצת).

ולפ"ז, בהכרח לומר, דשאני המערה שומן רותח מכלי חמץ לכלי פסח שמותר להשתמש באותו כלי בפסח (שו"ע אדה"ז סתמ"ז סמ"ה. ובפסקי אדה"ז יו"ד סצ"ה ס"ג פלפל בחכ' בהציון לרמ"א שעה"ג. ולא שת לבו, שציון זה נד' שלא במקומו, ושייך לאח"ז, כמתוקן בהוצאה החדשה), מעירוי רותחים ע"ג כלי חמץ שנוהגין שלא להשתמש בקדרה שעירו ממנה – לפי של"ש ניצוק מלמעלמ"ט לאסור כלי התחתון (ראה במפרשי המשנה – תויו"ט, חזון נחום ועוד מכשירין שם מי"א). אא"כ גוף האיסור יורד למטה, שבכה"ג בלא"ה נאסר התחתון, משא"כ בנדו"ד. ובפרט לסברת אדה"ז שההבל עולה ע"י הניצוק, והיינו במצב שאי"ב איסור דזיעה מצ"ע (כנ"ל), ורק ע"י הניצוק עולה ההבל (אף שבמקום שיש זיעה מצ"ע, אוסרת גם למטה הימנה לדעת אדה"ז כנ"ל), וכל' הרמ"א בסי' קה שם "דתתאה גבר", ועיי"ש במ"ז סק"ו. (ויעויין מים חיים מכשירין שם איך יפרנס רב דס"ל עילאה גבר הך דניצוק. וקדמו בשו"ת שו"מ מהדורה חמישאה ס"ד בזה. ולהעיר מתמים דעים להראב"ד סקי"א (לגבי י"נ) דאת"ל שניצוק משום חיבור (ולא תערובת), אם התחתון אוסר העליון מתורת חבור, כ"ש שיאסור את התחתון (מה שלמטה מהנקב) מתורת חבור. וי"ל. ולהעיר מניצוק בדיני מקואות שגוא"ס עדיפא מגוא"ח, ראה חגיגה יט, א. ט"ז יו"ד סר"א סקמ"ז. וראה שו"ת הצ"צ יו"ד סקס"ט. ואכ"מ). אלא, שמ"מ יתכן להחמיר ולאסור העליון גם בחם לתוך צונן, לפי שההבל נפלט מהצונן ע"י העירוי, וה"ה כחם, ועולה למע', וכבמנהג הנשים הנ"ל.

[ואף שבחם לתוך צונן קיי"ל (סי' צא ס"ד וברמ"א שם) דאי"צ אלא קליפה (בקושיית האחרונים, ראה בשו"ת פנ"י ח"ב סכ"ד. חוו"ד סצ"ה בי' סק"י. יד"י שם פיה"ק סקל"ג. ועוד) –

מ"מ, כיון דא"א לקולפו צ' ששים נגד הקליפה (ע"ש בש"ך סק"ח וט"ז סק"ז). ואכן, כ"כ בט"ז (סצ"א שם) בדעת הרמ"א בפי' ד"ז דעירה מכלי בשר על כלי חלב (שלפ"ד הט"ז, טעמו משום ניצוק). ולפלא שכמה מהאחרונים שהעירו בד' הט"ז בסצ"ה, לא הרגישו במש"כ הו"ע בזה בסצ"א.

ועוד י"ל בזה, לסברת אדה"ז שההבל עולה ע"י הניצוק, דאה"נ שהבליעה מצ"ע אוסרת רק כ"ק, אבל ההבל העולה אף שהוא צונן, כיון שנחשב כגוף האיסור, כשעולה לקדרה הרותחת מבליע בכולו (ראה בסצ"ב ס"ח, יעו"ש בלבוש ובמנח"י סוף כלל נו. וכ"פ בפס"ד להצ"צ שם סק"ב. וצ"ע בדעת אדה"ז סתנ"א סס"ה. ועיי"ש בפמ"ג במ"ז סקכ"ט, ובחוו"ד בי' סקנ"ה. וצ"ל, דס"ל דהקדרה נק' תתאה לפי שעומדת במקומה, יעו"ש בש"ך סקל"ו. והרי כתי' זה דהש"ך, פסק בפס"ד להצ"צ שם ס"ז סק"ז)].

והנה בנוגע למים הנשארים במיחם, בודאי ל"ש בזה לומר להקל דהוה נ"ט בר נ"ט, דה"ז מאוכל לאוכל. ואפי' בנוגע למיחם עצמו (טעם ראשון במים, וטעם שני בכלי העליון, להשי' שאצ"ל טעם הא' בכלי), אי"ב משום נ"ט בר נ"ט, לפי שהניצוק מחברם כא', וכפי שבי' הפמ"ג במ"ז סצ"ב סקכ"ט (ע"פ רמ"א סצ"ה ס"ג וט"ז שם סקי"ג) בטעמא דמילתא, שיש לחלק בין זיעה (ממחבת של מים לקדרה ש"ב) שיש להתיר משום נ"ט בר נ"ט (ואזיל לשי', דשייך נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, ראה במ"ז סצ"ה סק"ב. וצ"ע בדעת החוו"ד דמ' (סצ"ב בי' סקכ"ו) די"ב נ"ט בר נ"ט, אף דלית לי' נ"ט בר נ"ט בשעת בישול (סצ"ה בי' סק"א. ועוד). ואולי יש לחלק), משא"כ בניצוק (מכלי בשר על כלי חלב) של"ש לומר נ"ט בר נ"ט, לפי שניצוק חיבור. ולסברת הט"ז שם, "שאנו חושבים קלוח העירוי כאילו הוא בכלי שמערה ממנו" (ובחמו"ד בב"ח ס"ב ד"דומה כאילו התחתון הוא בעליון", ועד"ז בשו"ת השיב משה סל"ה: "והוי כאילו הי' [הניצוק מכלי חלב לכלי בשר] בהקדרה החולבת"), ה"נ בנדו"ד, שנמצא כאילו החלב נמצא במיחם.

[ועצ"ע, לפמש"כ הפמ"ג במ"ז סצ"ה סקי"ג, דבכה"ג אינו אוסר כ"א התחתון. וכ"מ להדיא בט"ז גופא "אוסר את הכלי שהוא מערה עליו" (ויש לדחות דכוונת הט"ז לשלול שאר הכלים שבצדו, כבש"ך שם סקי"ח ועיי"ש בשפ"ד).

וצ"ע בזה, דלפום סברא זו דהפמ"ג, תיקשי, דבלא"ה הול"ל להפמ"ג להתיר בההיא דזיעה מקדרה חולבת לקדרה ש"ב הנ"ל (גם לולא הסברא דנ"ט בר נ"ט). וגם צ"ב הטעם לחלק בין העליון לתחתון. ובאמ"ב מפרש שכיון שהוא רק משום חומרא, דניצוק אינו אוסר בדיעבד, דיינו לאסור התחתון שי"ב טעם בשר בשר ממש. ומצאתי ביד"י סק"ה בפיה"ק סקל"ב שכ' עד"ז דקלוח הנוצק ממילא נופל לכלי התחתון ונאסר, אך דניחוש עוד דנתערב גם במה שנשאר בכלי העליון (כבדיני טומאה ויי"נ) לא חיישינן לזה. וכ"ז להסברא שהוא חומרא בעלמא לפי שדומה לחיבור (ויל"ד כן בל' הט"ז "שאנו חושבים קלוח העירוי כאילו הוא בכלי שמערה ממנו").

אמנם, לסברת היד אפרים, שי"ב דין ניצוק ממש, וה"ט שאסור בדיעבד, לפי שבכלים שאפשר בהגעלה ה"ז כלכתחלה, לכאו' צ"ל דלכתחלה יש להגעיל (גם) העליון. והרי במנהג הנשים הנ"ל, נאסר העליון לכתחלה משום ניצוק. (והפמ"ג לשי' (בשפ"ד סק"ה), שהכלי נאסר מחמת המאכל). ובכו"פ שם מ' קצת שגם העליון נאסר (והרי לדידי' שייך ניצוק גם בחם לצונן, כנ"ל). וכ"מ בשו"ת פנ"י ח"ב סכ"ד. ואדרבה, שצ"ע בנוגע לתחתון, דהיכן מצינו לאסור תחתון משום ניצוק, כנ"ל. אולם, בנדו"ז כשמתערבים הטעמים ופוגעים זב"ז בקלוח הניצוק (עיי"ש בשו"ת פנ"י), כבהדחת כלי בשר ביורה חולבת לדעת הרמ"א, ממילא נאסר התחתון ע"י ירידת גוף הקלוח למטה].

ואת"ל ולהחמיר בכ"ז, הנה אף גם כשמחמם מים חדשים במיחם הנ"ל כשהוא ב"י, ורוצה ליתנם למין ההפכי, וה"ז נ"ט בר נ"ט ממש - הרי לכתחלה עכ"פ אסור נ"ט בר נ"ט בבישול, ובכה"ג עדיין לכתחלה הוא. ועוד, שאסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחלה. ובמים גרע טפי, דל"ש בו דיעבד לפי שאינו חשוב כ"כ כמאכל (כבפנים ההע'). ובפרט, כנ"ל, שאפשר להגעיל הכלי.

ואף גם זאת, במערה לתוך כלי שבלוע מחלב ב"י, ואי"ב חלב בעין, דלכאו' מקום להחמיר מטעמים הנ"ל שלא להשתמש לכתחלה במים שבמיחם למין ההפכי. והרי כ"ה ע"פ מנהג הנשים הנ"ל, ממנהגא עכ"פ. [וצ"ע במנהג הנשים לפסח, די"ל שלא נהגו אלא להחמיר שלא לבשל בו בפסח (וכ"מ בל' אדה"ז "שלא להשתמש בפסח .. ואם עבר והשתמש בפסח"), אבל לבשל בו לפני פסח, דהוה נ"ט בר נ"ט דהתירא לכמה דעות (ראה שו"ע אדה"ז סתמ"ז סמ"ה), אולי לא נהגו להחמיר גם לכתחלה. וראה לקמן סברא נוספת להקל לפני פסח. ושו"ר בא"א מבוטשאטש סתנ"ב מהדו"ת שמה"ט מחמירין הנשים, לפי שחוששין להשי' שנ"ט בר נ"ט דחמץ שמו עליו].

ומסברא, קס"ד דמקום להחמיר למי שירצה גם שלא לערות לתוך כ"ש הבלוע מחלב, ולא רק להש"ך והט"ז שהחמירו דכ"ש מבליע ומפליט, דהרי גם להשו"ע והרמ"א לכתחלה יש להחמיר בכ"ש. ועוד, דאי משום הבל העולה דרך הניצוק קאתינן עלה, ה"ז שייך גם בכ"ש (בנדון דיש בו חלב בעין).

אולם, נ' פשוט דיש לשדות נרגא **בכהנ"ל**, דמעיקרא ה"ז מנהג הנשים לחוד משום חומרא, והבו דלא לוסיף עלה, וכל כי האי חומרא ע"ג חומרא לא בעינן למיחש (ועד"ז כ' בחמו"ד בב"ח ס"ב להקל בעיקר דין ניצוק מכלי בשר על כלי חלב בכל ספק, ואפי' בנפל מכלי חלב על קדרה עם תבשיל ש"ב, דספק דילמא אינו מפעפע לפנים). וכה"ג מצינו בש"ך יו"ד סוסי' צד בעירו דבש ממחבת ש"ב לקערה של חלב, דגם לדעת הרמ"א שעירוי כה"ג אוסר (שלפי' הט"ז הוא משום ניצוק, כנ"ל), במקום דאיכא תרתי למעליותא אין להחמיר. (ולהעיר שאפי' ביי"נ, כ' באר"ח הל' יי"נ סכ"ב: ובנצוק עצמו הוא כלל בידינו מפי רבותינו ז"ל שאיסור קל הוא וקלוש ואין להחמיר עליו ואין להוסיף עליו אלא להקל בו בכל ענין ולקבל בו דברי כל מיקל .. כך שמעתי כל שיש להקל בעירוי ובניצוק הקל. וראה בשו"ת מים עמוקים סל"ח בתחילתו. אולם, יש לחלק). ומה גם דכ"ז ממנהגא, ומה שלא נהגו לא נהגו.

ועוד ילה"ע, דכל כי האי טריחותא להגעיל המיחם בתדירות בין ניצוק דבשר לחלב ה"ז כדיעבד (ראה עד"ז בהע' הבאה בשוה"ג בונגע לחצובה). ועוד, דבדבר שכ"ה דרך תשמישו ליתנו במין ההפכי ה"ה כדיעבד, ראה בהגהות דע"ת רסי' צה בטעו ובישלו קפה בקדרת בשר דמותר ליתנו בחלב לכתחלה מה"ט. וי"ל שכ"ה הפי' בשו"ע אדה"ז סתצ"ד במה שהתיר לכתחלה לאכול לחם שהוציאוהו במרדה שי"ב טעם חלב עם בשר (ראה מש"כ עד"ז בקובץ תפארת יהודה קלמן ח"ב ע' 169 מדנפשי'. ולא ראה מש"כ בדומה לזה ממש בדע"ת הנ"ל).

ובלא"ה, בהכרח לחלק באיזה אופן בין מנהג הנשים לעיקר דין ניצוק, דאל"ה מדוע כ' הט"ז ע"ד מנהג זה שאי"ב טעם וריח, ולא עלה ע"ד לבארו מדין ניצוק כסברת הח"י. [אלא שיש לחלק בכמה אנפי: שבנדו"ד קיל טפי, שהכלי נקי מממשות איסור ול"ה רק בלוע, ושהוא היתר, ושהוא חם לתוך צונן (אלא שהט"ז החמיר בזה בבו"ח), ועכ"פ אינו חם מצ"ע, ובודאי לא כחומו של נר הדולק (אמנם ביד אברהם בסי' קב, ר"ל שבנר דולק, מעליותא איכא דמיקלא קלי איסורא ול"ש לאסור משום זיעה. וכעי"ז במנחת פתים סי' קה ס"ג. ועוד להעיר, דבדבר יבש בלא"ה מקום להקל בזיעה, ראה לקמן בפנים ההע', ובנר נמי אי"ב ממשות זיעה. אבל להעיר ממ"ז יו"ד סי' קה סק"ו שכ' להיפך. ולהעיר גם מתוס"ש סרע"ז סקי"ח, הובא גם בבה"ל שם ס"ה ד"ה הנר)].

ובדעת המחמירים דלא ס"ל לחלק ככהנ"ל, י"ל שבפסח החמירו משום חומרא דחמץ. ולכאו' יש לקיים הדברים, לפמש"כ הידי"י בפיה"ק סקל"ב (וראה גם שו"ת שערי צדק יו"ד ס"ל ד"ה ויותר נ"ל, בטעמא שרק בייי"נ החמירו בניצוק. ולהעיר שקדמו בסברא זו השואל בשו"ת מהרי"ל החדשות סנ"ג, ושם ר"ל להחמיר מה"ט לענין חמץ) שבאיסור משהו יש להחמיר. וי"ל סברתו, ובהקדם מה שצ"ב בגוף ד"ז להחמיר לכתחלה בניצוק, וטעמא בעי.

[וראיתי למי שכ' לפרש בטעמא דמילתא, לפי שלכתחלה יש ליזהר גם בזיעה שאהיס"ב, כמפורש ברמ"א סצ"ב ס"ז (באם נפרש דקאי גם אהך בבא קמייתא, ראה לקמן בהע' הבאה שבשוה"ג). ויש להוסיף, לפמש"כ הפמ"ג בהנהגות הנשאל באו"ה סדר ב סל"ו, ועייג"כ כעי"ז ביד אפרים סקי"ג סי"ג, דגם כשאהיס"ב צ' הדחה די"ב בעין (וצ"ע באא"פ אי י"ל דבדיעבד שרי. וגם בזה בחמץ שאני). אולם, כ"ז אינו מעלה ארוכה בסתימת ל' הפוסקים בכ"ז, שכ' באו"א משום ניצוק. וגם להש"ך שכ' משום הבל, ל"מ כן כלל].

וי"ל בתרתי: א. שחוששים להשי' שניצוק אוסר בדיעבד (וכ"מ קצת במנ"י כלל כג סקי"ב). ב. או שלכו"ע אין ניצוק אוסר אלא דיש טעם קלוש, טעם משהו, ולכתחלה אין לעשות כן דהוה כמבטל איסור לכתחלה (ראה בדבר"י סי' קה סתשמ"ב שכ' כן).

ועד"ז ובאו"א קצת, דבעירה רותח ע"ג איסור, לכמה דעות אסור רק מה שנגע בהאיסור, ראה חוו"ד סצ"א בבי' סק"ו, וראה בהנסמן בדרכ"ת סצ"ב סקכ"ט. [ודלא כפמ"ג סצ"ה בשפ"ד סקי"ח ד"ה והוי יודע שמשערין בכולו (אף שבשו"ת אג"מ יו"ד ח"א סמ"א השיא דבריו לכוונה אחרת). וצ"ל בדעת הפמ"ג, דמה שניצוק אינו אוסר בדיעבד, אף שלדידי' ל"ש דבר לח מחתיכה עבה, דתתאה גבר ומבליע בכולו (וכקושיית הכנפי יונה סי' קה בדין דניצוק) – דשאני ניצוק באויר שמגיע מלמעלמ"ט, שנוגע בעליון רק לרגע, ומיד יורד למטה קודם שמתפשט הטעם, משא"כ בשאר קלוח (כמ"ש בשו"ת משיב דבר יו"ד סכ"ג. וכ"ה בשו"ת הרד"ם יו"ד סכ"ז. וי"ל ע"ד החילוק בין ניצוק לקטפרס במקואות). ולהעיר, במה שהקשו על החוו"ד מזיעה שצ' לשער נגד כל

החלב - דאכן, בפס"ד להצ"צ סצ"ב ס"ח סק"א כ' כן גם לגבי זיעה, לשער רק כנגד הזיעה]. אלא שהוא מתערב עם שאר הקלוח ובטל בו, ואין לבטל איסור לכתחלה.

ועפ"ז י"ל דכנראה ס"ל כהיד"י כאופן הב' הנ"ל. וכ"ה בחקר הלכה ערך חמץ בסופו (סל"ח, והוא בח"ב טז, ד) להחמיר גבי חמץ מה"ט.

[ודאתינן להכא, י"ל דבנדו"ד לגבי בו"ח, בלא"ה אין כאן בית מיחוש גם לכתחלה, שהרי מבטל היתר. אולם, בשו"ת צ"צ הקדמון ס"פ (הובא בגליון מהרש"א סצ"ט ס"ו ובפת"ש סצ"ז סק"א) כ' שאסור לבטל לכתחילה חלב בתוך מים ע"מ ליתנם לקדרה של בשר, דה"ז כמבטל איסור לכתחילה. וכ"פ אדה"ז בשו"ע או"ח סתמ"ב ס"ה ובקו"א סק"ג. ובלשונו: ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר.

ומה שיל"ע בזה בנדו"ד, דהא אין כוונתו לבטל האיסור כלל, והניחא לפמש"כ בשו"ת נוב"י (קמא יו"ד סכ"ו ונוב"י תמ"ו וסנ"ו, הובא בפת"ש ספ"ד סק"י), בטעמו של שו"ת צ"צ הנ"ל, דכשמערב בידים איסור בהיתר אסור אפילו כשאין כוונתו לבטל, אבל לפמש"כ במנח"י (כלל ס סק"א) דכיון שצריך לחלב חשיב כוונתו לבטל האיסור [וראה בפסקי אדה"ז לסצ"ט ס"ה שכ' לבאר בדעת אדה"ז דבשעת היתר לית לן בה שמערב בידים אא"כ צ' לאיסור. וראה חי' צ"צ תרומות פ"ה מ"א באורך], מדוע יאסר בנדו"ד, ובפרט שניכר שאין כוונתו אלא להפריד האיסור מההיתר. ועכצ"ל, דבשעת העירוי כיון שבדעתו להשתמש בו בפסח (ובנדו"ד למין ההפכי) דומה למבטל איסור לכתחילה. ועצ"ב. ואכ"מ].

ועכ"פ, לפום סברא זו, ה"ט דבפסח חמיר טפי. אלא, שאי"ז עולה יפה, דכ"ז בעירה בפסח עצמו, אבל בנדו"ד שעירה לפני הפסח, הנה לגבי לאסור לכתחלה מ"ש חמץ משא"ס. ואדרבה, מעליותא איכא באיסור חמץ שהרי כבר נתבטל בששים לפני הפסח בשעת היתר (אף שמ"מ ה"ה כמבטל איסור לכתחלה בשעת היתר ע"מ לאכלו בזמן איסור). ולאידך, לגבי בדיעבד שכבר נע', ל"ש חמץ משא"ס, שהרי כבר נתבטל בששים לפני פסח.

[ודוחק גדול לומר שאף שנתבטל בס', חששו דחו"נ - דצ"ע היסוד להחמיר כ"כ לומר דחו"נ, בטעם ולא ממשות איסור, ובפרט בפליטת כלים (ושאני הגעלה שגם במגעיל זא"ז צ' ס' כנגד כל הכלים שחו"נ (שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ב ס"י) - שהטעם חו"נ **באותן** מים). ועוד להעיר, שבשו"ת מהרי"ל החדשות הנ"ל כ' דל"ש חו"נ בניצוק. ועוד, שגם לפ"ז עצ"ב, מדוע בדיעבד מותר בנשתמש תוך הפסח, ודוחק לפרש, דבדיעבד סמכינן שא"ח וניעור].

ואת"ל שיש להחמיר בחמץ יותר משא"ס לפי שי"ב טעם משהו **שאינו בטל עד שעת הבשול** (דאין היתר בלוע מבטל איסור בלוע, ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"א סל"ה וסע"ו, ובהנסמן בפסקי אדה"ז להל' תערובת סצ"ט ס"א) - סו"ס צ"ב, דמ"ש חמץ משא"ס לגבי להשתמש בו לכתחלה [והרי הוא ככל כלי שנבלע איסור משהו, עכ"פ בדרכו להשתמש בדבר מועט, שאסור לבשל בו, לפי שנק' מבטל איסור לכתחלה (כל' השו"ע יו"ד סקכ"ב ס"ה (משא"כ בסצ"ט ס"ז שנקט לה משום גזרה שיבוא לידי נ"ט). וכ"ה לי' הרשב"א בתוה"ק ב"ד ש"ד לו,ב. וגם בתוה"א לו, א כ' כן (אף שלאח"ז נקט משום גזירה). וצ"ל דס"ל דבדרכו להשתמש בשפע ל"מ מבטל איסור. וי"ל, שלא חל עליו שם איסור במשהו הנבלע בכלי לפי שנק' ע"ש סופו כשיתבטל בתבשיל. ולפי פשוטו נ' דס"ל דעיקר האיסור לבטל לכתחלה הוא מגזרה שמא יבוא לידי נ"ט. וראה חי' צ"צ תרומות פ"ה מ"א סק"ד. ואכ"מ]. ואעיקרא דינא פירכא, דלפ"ז מדוע מותר בדיעבד בנשתמש תוך הפסח.

[ובאמת, כדוגמתו מצינו בכ"ד שהחמירו בפסח בהגעלה, כיון דבלעה משהו, וכמו בכסוי שעל החררה שצ' ליבון לפסח, ולחד טעמא במנח"י (דלקמן בפנים ההע') ה"ט דזיעת דבר יבש י"ב משהו. וכן בהגעלת כ"ש משום חומרא דחמץ, דבלע פורתא, ראה פר"ח רסי' תנא. וכ"ה בא"א סתמ"ז סק"ט. וראה במ"ז סשי"ח סקט"ו. מ"ז יו"ד סוסי' סח. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתמ"ז סכ"ב בתרנגולת בכ"ש. (ואכ"מ). אולם, שאני הכא שהתירו בדיעבד].

ומ"מ, נ"ל לכאו' ראי' ברורה דחמץ שאני, שהרי נהגו שאין מגעילים אלא אב"י, וא"כ מהיכא תיתי לאסור. ומאי שנא מתחב כף אב"י לתוך כ"ר שאינו אוסר, ולא החמירו אפי' להגעיל לכתחלה (ראה בהע' ג בשוה"ג לכאן). ואטו מי גרע ניצוק מהגעלה ממש בתוך כ"ר, והרי בהגעלת כלי אב"י ביורה לא נאסר היורה. וכמ"ש בט"ז סצ"ה שם (ועי"ש במ"ז) דבאב"י פשיטא דלא נאסר. ועי' בחמו"ד בב"ח ס"ב דיש לסמוך ולהקל גם בלינת לילה. ועכצ"ל בטעם מנהג הנשים, שהוא בהתאם להמנהג בהגעלה מחמץ להחמיר כל החומרות, ולהגעיל היורה אח"כ גם באב"י ולפני זמן איסורו (שו"ע אדה"ז סתנ"ב סוסכ"ב). ומינה נמי, שאין מקום לנהוג כן בשא"ס.

[ויש לדחות, דמיירי בגוונא שהגעילו ב"י, ודלא כהמנהג. ושו"מ כעי"ז להדיא בא"א מבוטשאטש הנ"ל, שהחמירו לפי שלפעמים הוא ב"י. וכן מצאתי בכה"ח סתנ"א ס"ק רלו בסופו, דלמנהגו שאין מגעילין ב"י אין מקום למנהג זה. וכעי"ז בשו"ת מלמד להועיל ח"א סצ"ה שמותר לערות מאכלי פסח לכלי חמץ כשאב"י. ויש להוסיף, דמ' הח"י במנהג זה דמיירי בעירוי ע"ג שלחנות, וכ"מ מסידור ההל' בשו"ע אדה"ז (משא"כ בט"ז שכ' בל' "שמכשירין בו **כלים**". וי"ל דמה"ט דחה למנהג זה, דהא אב"י), ולפ"ז י"ל שמה"ט החמירו לפי שבשולחנות נהגו להגיל גם בב"י, וכמ"ש בח"י סתנ"ב סקי"ד, וכ"מ בל' אדה"ז סתנ"ב סט"ו, ועיי"ש ס"ז. ועפ"ז י"ל דאוקימתא דאבן מלובן דוקא, דיוקא אתא לאשמועינן, דבכה"ג שמערה באבן מלובן א"צ להקפיד שיהי' אב"י, ומה"ט חשו בזה להחמיר].

ב) אמנם, בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ג ס"י ר"ל דד' הרמ"א הנ"ל ליזהר לכתחלה, קאי רק על שלפני פניו לחוש לזיעה במחבת מכוסה. אבל, נוסף לזה של' הרמ"א "**בכל זה**" מורה שסתמו כפירושו דקאי גם על הא דשתי קדרות – הנה במקור הדברים בד"מ סק"ט, ובתו"ח כלל נו ד"ה, מוכח דחייש לדעת הגש"ד (סנ"א סק"ג, וסנ"ה סק"א) בשם המהרא"י שיש להחמיר לכתחלה בשתי קדירות, וכלשונו "ומ"מ המחמיר בכל זה תבוא עליו ברכה כי הרבה יש לדקדק בסברות הללו". [אבל להעיר, שבכנה"ג סצ"ב בהגב"י אות עא, הובא גם בשו"ת הצ"צ או"ח סמ"ג, דחה הוכחת הד"מ והתו"ח מד' הגש"ד, די"ל דלא קאי אהא דב' קדרות, אף שבהגש"ד שם כ' בל' "בכל זה"]. וכ"כ לפרש בד"ח על הרא"ש חולין פ"ח ס"ק קיב בסופו. ועייג"כ בשו"ת כת"ס יו"ד סנ"ד שפי' כן. ובתורת האשם (שם) כ' לדייק כן גם מד' רבינו שמשון (שהובא בתו"ח שם להתירא).

ובאג"מ שם כ' דגם אם נפרש דקאי אשלפניו, היינו רק מחשש שיעלו רתיחות מקדרה לקדרה. וכעי"ז כ' ביד יהודה (סצ"ב פיה"ק סקע"ג. סצ"ז פיה"א סקי"א), ובפמ"ג במ"ז יו"ד סצ"ז סק"ג. ועייג"כ בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סצ"ג שהוא הרחקה יתירה שלא לבא לידי מכשול. אבל בט"ז סצ"ז שם נ' ברור דס"ל דיש להחמיר לכתחלה מצ"ע, שמא הבליעה הולכת מדופן לדופן בלא רוטב. וכ"כ הפמ"ג עצמו בסק"ה שפ"ד סקכ"ב בשם כנה"ג ובל"י. וכ"ה בפמ"ג או"ח בא"א ריש סקע"ג בפי' ד' הב"ח. וכן מוכח במג"א סתנ"א סקמ"ד ("לאסור בזה לכתחילה שלא לבשל בתוכו וגם שלא להניח עליו תבשיל, אבל לא לאסור בדיעבד"). וכ"מ פסק המשנ"ב סתנ"א ס"ק קלו.

והנה, כפי' זה, שטעם הליבון הוא משום זהירות לכתחלה, דכשאפשר ללבן ה"ז בגדר לכתחלה (ולא משום חששא שיש שם חמץ בעין, או קצת רוטב, או שלפעמים מניחין מצה על החצובה לחמם, כפי שכתבו קצת מהאחרונים) – מוכח גם בחכ"א כלל עד ס"ד שכ' "דרייאפס צריך ליבון לפי שנשפך עליו איסור וכן קאצערעס שמוציאין בם הקדירות מהתנור, ובדיעבד כיון שאינו נותן עליו התבשיל בעין וגם אין עליו איסור בעין אלא בלוע, נ"ל דמותר, דהוי כב' קדירות שנגעו זה בזה".

והמעיין היטב, יראה ברור שכ"ה, דהנה כ' בשו"ת מהר"ם לובלין סק"ו, ד"אם הושיבו קדרה בתוך תנור של בית החורף או ע"ג בפסח .. אני נוהג להקל בדיעבד, דכל כיו"ב הוא חומרא יתירה, ולא נמצא בשום פוסק, כ"א במהר"י ווייל (בשו"ת סקצ"ג), ודי לאסור בזה לכתחלה שלא לבשל בתוכו, וגם שלא להניח עליו תבשיל, אבל לא לאוסרו בדיעבד". ואסברה לי' במג"א סתנ"א סקמ"ד דס"ל דאין מפעפע מדופן לדופן. ועכ"ז, כת"ש **לאסור לכתחלה לבשל בו**, שבפשטות הכוונה לבשל המאכל בתוך קדרה כרגיל, וא"כ י"ל בפשי' דה"ט שצ' ליבון.

ולא זו בלבד, אלא שמרא דהאי שמעתתא, להצריך ליבון בחצובה, הוא ג"כ מהר"י ווייל (וכמפורש בד"מ סתנ"א סק"ד) עצמו, בתשו' הנזכרת (הן בריש התשו' "ללבן החצובה שקורין (דריבו"ש) [דרייפו"ס]", ובהמשך התשו' עוה"פ, "ללבן הפטפוט ולהבעיר האש על כל הכירה, דאא"פ שלא שפכו עליו חמץ כל יומות השנה"). ותמיהני שלא נתעוררו האחרונים בד"ז, ומקום הניחו. [בהוצאת מכון ירושלים שם ציינו למרדכי ע"ז סתתס"א שכ' נמי כן. ולדבריהם לכאו' תמוה שלא הביאו הרמ"א בד"מ. גם צ"ב, דהמרדכי איהו גופי' ס"ל (חולין פ"ח סתרס"א) דב' קדרות מותר לגמרי (ומ' גם לכתחלה, כמש"כ בתו"ח כלל נו שם בשמו). אבל באמת אינו, דהמרדכי מיירי בכיסוי שאופין פשטידא מתחתיו, כמפורש שם].

אלא שעפ"ז צ"ע מש"כ בכ"מ שב' קדרות מותר בדיעבד, ומפורש גם בנוגע להיתר הקדרה עצמה (רמ"א יו"ד סוסי' צג. ט"ז מג"א ואדה"ז סתנ"א שם), ומדוע ל"ח להגעילו. ובדוחק יש ליישב, דסתם קדרות של חרס הן (מרדכי ע"ז שבהמשך ההע' כאן), ול"ש הגעלה, משא"כ חצובה, שאינה של חרס, דהרי בחרס ל"ש ללבן (וראה שו"ת בית דוד משאלוניקי או"ח סר"ח שהעיר לנכון בזה

דבחצובה של חרס ל"ש ליבון). [ולהעיר בדא"ג: שבדין ב' קדרות יש שכ' להחמיר גם בדיעבד בשל חרס. ונוסף להנ"ל, דסתם קדרות של חרס (וראה בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ק) – הנה בט"ז (יו"ד סצ"ז סק"ג ובאו"ח סתנ"א שם), וכן במג"א (שם), מפורש להתיר גם בכלי חרס. ולדברינו, אדרבה, בשל מתכת חמירא דצ' ליזהר לכתחלה להגעילו].

ועצ"ע קצת, דנוסף על הדוחק שבישוב הנ"ל, מודינא שגוף דברינו מחודשים, לחוש להגעיל לכתחלה בב' קדרות שנגעו זב"ז, ופוק חזי מאי עמא דבר, ולא נתפשטה הוראה כן אצל בעלי הוראה. אמנם, לכאו' כן מוכח מדין החצובה הנ"ל, ומה גם דהרי בנדון דחצובה עדיף טפי (כמבואר באחרונים), דיש לתלות שנשרף והלך לו, ובכלל מנ"ל לחוש דנשפך שם. [ולהעיר מעצי העולה (בב"ח כלל א בחקי חיים סקמ"ו) דבב' קדרות במקום דל"ה רק ספק וגם א"א בע"א כדיעבד דמי. וכעי"ז בכ"מ].

ואולי י"ל ולייישב המנהג, דשאני חצובה, דמשום חומרא דחמץ החמירו, והיינו דאף שהיתר ב' קדרות בדיעבד שייך גם גבי חמץ כנ"ל, מ"מ, כל כי האי "חומרא יתירה" (כל' מהר"ם לובלין, שהובא במג"א הנ"ל) **להגעילו** משום **זהירות לכתחלה**, לא מחמרינן כ"א לגבי חמץ. ואולי ז"כ המשנ"ב שם (**ועוד**) שהליבון הוא משום חומרא דחמץ.

אלא, שכמה אחרונים (חכ"א הנ"ל. וכ"ה במקו"ח סתנ"א סקט"ז בחי') הביאו דין ליבון חצובה גם בבב"ח ובשא"ס. ולפי דבריהם, אוי"ל באו"א קצת, דבחצובה החמירו טפי מסתם שתי קדרות הנוגעות זב"ז להצריך ליבון (ודלא כנ"ל), כיון שהאיסור בלוע מבחוץ ע"ג החצובה, וכמ"ש הנקוה"כ סצ"ז סק"א לחלוק על הט"ז (באשה ששמה קדרת בשר במקום שאפתה פלאדי"ן של חלב), "דל"ד לשתי קדירות דהתם האיסור הוא בלוע בקדירה, אבל הכא האיסור מבחוץ על התנור". ומ' קצת בד' הש"ך דבליעה מבחוץ גרע טפי [אף דגם בזה פסק אדה"ז בסתנ"א סס"ז להתיר בדיעבד]. וכן פי' בד' הש"ך בפס"ד להצ"צ סצ"ב ס"ח סק"ג. וכ"ה בזר זהב יו"ד סצ"ב סקכ"ט. וראה יד יהודה סי' צ"ב בפיה"א סקנ"ו. (אבל ראה בשו"ת חת"ס בהשמטות סר"ו שהשואל דחה סברא זו לגמרי, ונראה שהסכים החת"ס לדבריו. וכמה אחרונים (מנ"י כלל נו סקכ"ב, הובא בפמ"ג שם, ובשו"ת הצ"צ הנ"ל, ועוד. וכ"ה בשו"ת חת"ס שם מדנפשי'. **ובכ"מ**) פי' דהש"ך הבין שהאיסור **בעין**, ובאמת הט"ז מיירי במקונח כמפורש בדבריו, או דבפלאדי"ן גם באינו מקונח הו"ל כבלוע כיון שהעיסה מפסקת).

ובלא"ה צ"ל דלאו בכל גוונא החמירו להצריך ליבון, דאלת"ה מדוע כ' הפוסקים בטעמא דמילתא "לפי שלפעמים נשפך עלי' עיסה ונבלע בה טעם חמץ ע"י האור שלא ע"י משקה" (שו"ע אדה"ז שם. ומקורו משו"ת מהר"י ווייל הנ"ל: "דאא"פ שלא שפכו עליו חמץ כל ימות השנה"), הא בלאו האי טעמא צ' ליבון, לפי שהחצובה נוגעת בקדרת חמץ, ונבלע בה טעם חמץ, כדין ב' קדרות שחיישינן לכתחלה שהבליעה עוברת מדופן לדופן [ולכאו' ג"ז ע"י האור. ואכ"מ]. ובע"כ לפי שכה"ג ה"ז בכלל בדיעבד, וכולי האי ל"ח.

ויתירה מזו, דלפ"ז במניח קדרת בשר רותחת על השולחן ואח"כ מניח קדרת חלב ניחוש להצריך ליבון. וד"ז רחוק מהדעת. ואמנם, ביד אברהם יו"ד ספ"ח כ' בטעמא דמילתא של"ח בזה, וכדקיי"ל (שו"ע יו"ד ספ"ח ס"א) דבשולחן שסודר עליו את התבשיל מותר ליתן זה בצד זה (ומ' אפי' לכתחלה), דיש כמה נ"ט מן התבשיל של בשר לשולחן ומן השולחן לקדירה השניה של חלב וכולי האי ודאי ל"ח שיהא הבליעה נפלטת ביבש. (אלא שסיים דישראל קדושים נהגו ליחד ספסל לבשר לבד ולחלב לבד, וכנראה משום הרחקה. ועיי"ע בערוה"ש יו"ד ספ"ח סי"א. ילקוט מעם לועז משפטים כג, יט (ע' תתצ)).

והניחא בבו"ח דהוה נ"ט בנ"ט דהתירא, אבל בשא"ס מא"ל. אלא שבב"ח (או"ח סקע"ג ד"ה ומ"ש או שיאכל) מפורש שחשש גם בכה"ג, ואפי' בבו"ח, ולפי' הפמ"ג (בא"א שם) היינו משום זהירות לכתחלה. ומפרש בל' הב"ח "אוסרת כ"ק", שחיישינן לכתחלה שקערת הבשר מבליע בהשלחן כ"ק, אבל אין השלחן אוסר הקדרה, יעו"ש. וכפה"נ כוונתו מבוארת, דלכתחלה יש לחוש שישנה בליעה מדופן לדופן, והיינו בב' קדרות שנגעו יש לאסור קדרה הב', אבל לא בדיעבד, והיינו לאסור גוף שלישי. וק"ל.

[אולם, יש שכ' (שו"ת בית דוד הנ"ל, הובא בהגהות אשל אברהם (אופנהיים) סתנ"א ס"ד. ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ה סצ"א. שו"ת שאילת יעב"ץ הנ"ל. שו"ת כת"ס הנ"ל. כה"ח סתנ"א סקע"ד) שנתפשט המנהג להקל לכתחלה להשתמש באותו חצובה לבו"ח. ויש לחלק, דבבו"ח דהתירא בלע סגי לה בהגעלה, וממילא יש לתלות שנתלבן לבון קל. ועוד זאת, דבבב"ח ה"ז נ"ט בר נ"ט דהתירא (כנ"ל), ואי משום חששא שישפך גם בשר וגם חלב, כל כי האי אין לחשוש,

ובפשטות, ה"ט דכל שאפשר לתקן ה"ז לכתחלה (ע"פ תוד"ה אין לוקחין – קדושין נה, ב). והפכו, דתנור (וכלי) חרס שאא"פ בהגעלה נק' דיעבד ומותר גם לכתחלה, לפני מעשה (ראה לעיל (בגליון הקודם) בשוה"ג להע' 4).

ולכאו' צע"ק בסברא זו, מדעת המחבר בשו"ע (יו"ד סק"ב ס"ג) שמשום הגעלה ל"מ דשיל"מ, כיון שי"ב הוצאות להגעילו. ותיקשי, דמה"ט נמי נימא דהוי כדבר שאי"ל תקנה, וכבדיעבד דמיא, כיון די"ב הוצאות (וראה שו"ת נחלת שבעה סי"ב שהוכיח מד"ז, דבכ"ד שי"ב הוצאות נק' דיעבד. וכ"ה בשטמ"ק מנחות מב,

---

ובפרט דבנשפך לאחר מעל"ע נוסף גם הוא לקולא דהוה נטל"פ, ולא גזרו בכה"ג. [ולהעיר מיד שאול (סצ"ב. ועד"ז בספרו בשו"ת שו"מ תליתאה ח"א סקע"ד) דבב' קדרות הוה טעם קלוש בנ"ט בר נ"ט, אלא דאיהו ס"ל דמה"ט בפסח אסור גם בדיעבד].

ועוד י"ל דבבו"ח שתשמישן תדיר אא"פ להצריכו ליבון כ"פ, וכיון דאא"פ בע"א כדיעבד דמי (כנ"ל מעצי העולה). וכסברא זו ממש, ובהאי ענינא, נמצא בש"ך (הובא לקמן בפנים ההע') דלהגעיל הסכין בין כל טרפה נק' דיעבד (משא"כ לחתוך רותח בסכין ששחט בה שצ' להגעיל לכתחלה), ולכאו' טעמו כנ"ל.

[ואף שמצינו בכ"מ שבדבר שתשמישו תדיר חמור יותר (לא רק לענין שבכה"ג חיישינן לב"י או שמסתמא טוח שמנונית ע"פ, כ"א) שמתוך כך בליעתו חמורה (ראה כנפי יונה (סי' קה ד"ה הקשה הש"ך) לענין כ"ש שכשתשמישו תדיר בולע. ודוגמתו ממש: סברת האו"ה (כלל לד דט"ו, הובא בט"ז סצ"ה סקי"ב) לענין טעלי"ר דבהרבה עיריות בולע בכולו. [אלא, שלפ"ז צ"ב מדוע לא קאתי עלה באו"ה מטעם כ"ש]. ובשו"ת חבלים בנעימים ח"א ס"ח סק"ד ר"ל דע"י הרבה אפיות בולע מרדה בכולו) – עצ"ע לומר כן לענין ב' קדרות, שאי"ב גדר בליעה כלל, ומה יתן ומה יוסיף רבוי הפעמים שמשתמש בו].

[ג] בנוגע לכל נטל"פ שמותר בדיעבד אי צ' הגעלה לכתחלה – ראה בפמ"ג בהנהגת הנשאל באו"ה סדר סדר ב אות טו (לדעת המנ"י) דלכאו' ראוי להגעיל לכתחלה כשאפשר (אא"כ בבב"ח), וכמדומה שאין העולם נוהגין כן. וכן העיר בשפ"ד סק"ג סקי"ז בדין הג'. אבל בשפ"ד סצ"ד סקל"א כ' דמ' מד' הש"ך דא"צ הגעלה. [ועייג"כ במ"ז סצ"ה סק"ט. ספ"ז בשפ"ד סקי"ח. וי"ל, ע"פ מש"כ במ"ז סצ"ה סקט"ו שזהו רק באפר שאינו ודאי נטל"פ, ושאני מאב"י שא"צ הגעלה]. ולכאו' יש לחלק, דאב"י אינו אסור כ"א משום גזרה שישתמש בו בעודו משובח, אבל כשנבלע בפגם תו לא גזרו אפי' לכתחלה, כפי שמצינו סברא זו בראשונים (וראה בהנסמן בשו"ת יבי"א ח"ו חיו"ד ס"י סק"ד). ושו"מ כה"ג בדרכ"ת סצ"ד סקנ"ט בשם הגנזי יוסף.

[ולהעיר מדוגמתו – הפלוגתא בקדרה שבלעה איסור הפוגם בתבשיל אי הקדרה אסורה לכתחלה (ועי' בפס"ד להצ"צ סי' קג. וש"נ). והנה בתוה"ב ב"ד ש"ד נ' קצת דארכבי אתרי רכשי בטעם היתר הגעלה באב"י אף שאי"ב ס', מטעם דתחלת בליעתו עכשיו מהפגום (בנוגע להגעלה מאיסור באב"י) או מטעם נ"ט בר נ"ט דהתירא (בנוגע להגעלה מחמץ בע"פ, אלא שדחה דל"ש בזה נ"ט בר נ"ט), וצ"ב דבהך טעמא דנ"ט בר נ"ט סגי, ונפק"מ בין הטעמים לגבי קדרה שבלעה איסור פגום, כנ"ל. וצ"ל, דלא סגי בלא"ה, דמ"מ תיקשי דגזרו שלא לבשל באב"י אטו ב"י, וה"נ נימא שלא להגעיל אב"י אטו ב"י. ומשו"ה מחדש דל"ש לגזור כיון דבהגעלה נבלע בפגם (אבל לאידך טעמא שהתירו משום נ"ט בר נ"ט דהתירא, שייך שפיר לגזור אטו ב"י נ"ט בר נ"ט דאיסורא). ובאמת, שבראש"ש סוף ע"ז (ועיי"ש בפלפולא חריפתא אות ע. ובראש"ש פסחים פ"ב – באו"א) כ' מטעמים אחרים לחלק בין הגעלה לבישול, והרשב"א לא ניחא לי' בהני טעמי. וק"ל. וראה בשו"ת שבט סופר סנ"ב].

ב). ואכן כ"כ בשלחן גבוה סצ"ה סק"ז (לענין נטל"פ באפר) דאף שאפשר בהגעלה נק' דיעבד לפי שי"ב הוצאות[4].

---

4) ולהעיר מדוגמתו, דכ"ח נק' אין לו תקנה לפי שאא"פ בהגעלה. ולכאו' הרי שייך להחזירה לכבשונות, לכמה דעות. ואכן בשו"ת הרדב"ז סתתמ"ג כ' שבקדרה של חרס, ל"מ דיעבד משום דאפשר בכבשונות (ולהעיר כעי"ז מתו"ח כלל פה דין א דלהאו"ה ל"א חנ"נ בכ"ח, דנק' אפשר להפריד האיסור ע"י כבשונות), ורק בתנור ה"ה כדיעבד דל"ה בי' כבשונות*.

ולסתימת הפוסקים דכל כ"ח נק' דיעבד, צ"ל, דשאני כבשונות שי"ב הוצאה מרובה (ראה כסברא זו בנחל אשכול ח"ג ע 142 לגבי דשיל"מ. אלא ששם הוסיף דיש לחוש דמתברי. ולהעיר מרבינו מנוח חומ"צ פ"ה הכ"ה בטעם המנהג שלא להשתמש בכ"ח בפסח דהוצאה מרובה על השבח. ולהעיר משו"ת שערי צדק או"ח סס"א. וכנראה שאני מליבון דחשיב דשיל"מ (פמ"ג במ"ז סוסי' תנא. מ"ז סתמ"ז סק"ד. ומש"כ להיפך, בסתמ"ז במ"ז סק"מ, ובמ"ז סוסי' תנב, י"ל דקאי בדבר שמתקלקל קצת בליבונו, ככלי בדיל, ראה סתמ"ד באא"א סק"ד)). וא"כ גם בהגעלה למאי דקיי"ל שאינו בגדר דשיל"מ לפי שי"ב הוצאות, מדוע ה"ז בגדר לכתחלה. אולם, בהחזרת כבשונות יש גם טירחא יתירה (ראה רבינו מנוח ונחל אשכול הנ"ל), וכל כה"ג נק' דיעבד (ראה שו"ת תה"ד ח"ב סקצ"ז ע"פ תוד"ה ספק – ערובין ו, א. וכעי"ז מ' בש"ך יו"ד סי' יו"ד סקי"ד, לגבי הגעלה גופא במקום טורח, דלהגעיל הסכין לאחר כל טרפה נק' דיעבד).

אלא דבלא"ה ל"ק, דע"י כבשונות שאני דהוא כלוי ושריפה (רא"ה הובא בש"ך יו"ד סקכ"א סקי"ז), וה"ה כשבירה (רא"ש פסחים פ"ב ס"ז. ראבי"ה פסחים סתס"ד), וככלי אחר ופ"ח באו לכאן (רא"ש שם. תוס' פסחים, ע"ז וזבחים שם). ולהוסיף, דאין עושין כבשונות בירושלים (זבחים שם). וכעי"ז בשעה"מ (חומ"צ פ"ה הכ"ה ד"ה והחכם) דנק' דיעבד לפי שכבשונות לא שכיחי. ולהעיר מתבו"ש סמ"ז סק"י, דמשו"ה אמרו קדרות ישברו, דכבשונות לא שכיח.

---

* כ"כ שם. וצ"ע מקורו. ומש"כ בתוס' (ד"ה התורה – פסחים ל, ב. ד"ה אלא – זבחים צו, א) דבתנור ל"מ כבשונות – היינו לענין טומאה וטהרה דוקא, אבל בהכשר כלים ודאי מהני, וכפי שפי' במהרש"א פסחים שם. וראה קובץ שיעורים שם. אמנם כ"כ גם בב"ח (או"ח סתנ"א ד"ה ובוכיא) בהבנת ד' התוס', והשיגוהו במגא"א שם סק"ד (וראה שו"ת חת"ס החדשות (יו"ד סכ"ו ד"ה ובאמת) שהשואל ר"ל בדעת הב"ח שכ"ה רק בחמץ. ולכאו' כן י"ל גם בד' הרדב"ז. אבל, בתשו' החת"ס שם לא ניחא לי' בכ"ז). וראיתי בשו"ת ר' עזריאל (חו"מ סקפ"ו ד"ה ועל) שפי' בד' הרדב"ז שטירחא להחזירו לכשונות. ואינו במשמעות דבריו כלל.

ולהעיר, שבגוף קושיית התוס' (פסחים וזבחים שם) שהרי יוצא מידי דופיו ע"י כבשונות – צע"ק, דהרי גם בליבון יוצא מדופיו, לולא הא דחייס עלה שהוא רק גזרה דרבנן (ראה תוס' זבחים שם. ודלא כרוקח סתפ"ב ועוד שהוא מה"ת), והרי בתנור שהסיקו מפנים מועיל ליבון. ובהכרח, דליבון שאני, והתורה העידה שא"י מידי דופיו ע"י הגעלה דייקא ללא ליבון (ראה עד"ז מגן האלף סתנ"א סק"ב בישוב קושיית התוס'), משא"כ בשרפת בליעה ע"י ליבון (ראה שפ"א זבחים שם), וא"כ הה"נ בכבשונות. ונ' ברור שכוונת התוס' לליבון, ומש"כ כבשונות דייקא – היינו אליבא דאמת, וקושטא קאמרי, משום גזרת חז"ל. ועפ"ז התי' דהוי ככלי חדש, קאי בכל ליבון (ולהעיר מע"ז עה, ב דכחדשים דמי). אבל בשו"ת חת"ס הנ"ל מ' דליבון אינו בגדר כלי חדש ורק בכבשונות ה"ה פ"ח. וכ"מ במגא"א בהנ"ל, דליבון אינו מדין פ"ח. אבל ראה שו"ת האלף לך שלמה יו"ד סצ"ה.

ואולי יש לחלק בין דין דשיל"מ לגדר דיעבד, דמשום הוצאה מועטת דחימום המים להגעלה (כמ"ש מהרי"ל הביאו בש"ך יו"ד סק"ב סק"ח. ומה"ט חולק וס"ל שג"ז בכלל דשיל"מ) אי"ז בגדר דיעבד[5]. ושאני דין דשיל"מ, דלשי' המחבר (משא"כ לדעת מהרי"ל הנ"ל) גם בהוצאה מועטת, י"ל דל"ש לומר עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. ובפרט לשי' הפלתי (שם) דמשערין לפי"ע הבלוע, שבזה גם הוצאה מועטת דחימום מים ועצים לרב יחשב. (ועוד להעיר, דבדשיל"מ מיירי בהגעלת כמה כלים (עיי"ש בשפ"ד) והוי הוצאה יתירה. אלא שמהרי"ל חולק גם בזה. ולהעיר שבהמשך ד' הש"ך שם כ' להקל בהפ"מ. ויל"פ בכמה אנפי, ועכ"פ נ' שיתכן הפ"מ בהגעלה ג"כ).

– בפי' "בדיעבד" בשו"ע אדה"ז לגבי הגעלה – בד"כ מדייק לפרש דהיינו לאחרי שהשתמש בהן בחמין, וכנראה מה"ט (ראה סתנ"א סכ"ח, סס"ג, סס"ד, סע"ב, סע"ג. ועד"ז בכ"מ שהגעלה א"מ אפי' בדיעבד – שם סי"ג, סל"א, סנ"ד, סתנ"ב ס"ג. ואל תשיבני, דבכה"ג בלא"ה ל"ש דיעבד לגבי הכלי כיון שיכול לקיימו עד אחה"פ[6] – דלסברא זו גופא, גם בשא"ס, כל שיכול להגעיל [במים] ל"מ דיעבד מה"ט). אמנם, כאן כ' בסתמא: "ובדיעבד שעבר והגעיל בשאר משקין עלתה להם הגעלה". וצ"ע בדעת הצ"צ בפס"ד יו"ד סצ"ד בסופו.

---

5) ולהעיר מדוגמתו שחימום מים לא נק' דיעבד לפי שאינו חשוב כ"כ כמאכל (או"ה כלל לד דין יא. וברמ"א סקכ"ב ס"ה שהקל בהוחמו לשתי' – היינו רק ביד גוי, ראה פמ"ג סצ"ד בשפ"ד סקי"ט ובמ"ז סק"ט).

6) כסברת החי' סתנ"א סקל"ב. וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם סע"ב שהעתיק מחי' שם. וצע"ק משומן שהתיכו בכלי חמץ שבחי' סתנ"ב סק"ב כ' כסברא זו שיכול לקיימו ולאוכלו אחה"פ, ואדה"ז בסתמ"ז סמ"ה השמיט לסברא זו. ויש לחלק דשם מיירי באוכל ולא בכלי, ובכה"ג י"ל דה"ה כדיעבד.